

YENİ ASYA 12 EYLÜL ANAYASASINA ŞİMDİ DEĞİL, İLK GÜNDEN BERİ KARŞI ÇIKTI, MÜCADELE VERDİ VE BEDELİNİ DE ÖDEDİ

Köprü'nün Ekim 1982 ilâvesidir. Ayrıca para ile satılmaz.

KÖPRÜ

ilme
irfâna
ümrâna

ANAYASA EKI

Demokrasinin neresindeyiz?

-İhtilâlin hemen akabinde, Anayasa üzerine çok yönlü bir çalışma yapmıştık. Bu çalışmada son yirmi yıllık Anayasa tatbikatını incelemiş, kitapların yanı sıra yirmi yıllık gazete koleksiyonlarını da taramış ve Anayasayla ilgili kimin ne dediğini kimin ne yaptığını tesbit etmiştik.

-Anayasayla ilgili çalışmaların hayli ilerlediği bir zamanda, "Anayasa nasıl olmalı?" başlıklı bir yazı serisi yayınladık. 15 Mayıs 1982-29 Mayıs 1982 tarihleri arasında yayınladığımız bu yazı serisinde, demokratik bir ülkede ideal anayasanın nasıl hazırlanması ve muhtevasında nelere dikkat edilmesi hususu üzerinde durduk.

Anayasayı, Milli Güvenlik Konseyi'nin seçtiği ve yine üye olmak üzere müracaat edenler arasından MGK'nın seçtiği ve adına "Danışma Meclisi" denilen grup hazırlayacaktı. Daha sonraları açıkça belli olacaktı ki, bu Danışma Meclisi'nin fonksiyonu da çok büyük değildi. Zira nihai sözü MGK söyleyecekti. Anayasa üzerinde istediği gibi değişiklik yapacak, ekleyip çıkaracak ve yeni yeni maddeler ilâve edebilecekti. Neticede de MGK'nın tasdikinden geçmiş şekil, "Anayasa taslağı" olacaktı.

Anayasa bu şekilde hazırlanacaktı, ya referanduma nasıl sunulacaktı? Anayasa üzerinde serbestçe tartışma yapılabilecek miydi? Herkes görüşünü rahatlıkla söyleyebilecek miydi? Ne gezer. Anayasaya "evet" demek, Anayasayı methetmek serbestti, ama Anayasa aleyhine konuşmak, yazmak, yahut "hayır" reyine imâen bile olsa işaret etmek "resmen" yasaktı.

KAPATILMA BAHASINA NEŞRİYAT

Biz ne yapacaktık? Anayasa gibi çok mühim bir hadisenin hazırlanışına seyirci mi kalacaktık? Böyle yapmayı aklımızın ucundan bile geçirmedik. Başından sonuna kadar meselemin takipçisi olduk. Anayasayla ilgili birçok yazı serisi neşrettik. Ayrıca pek çok başmakale ve makale yayınladık.

Yaptığımız bu neşriyat yüzünden hayli baskıya mâruz kaldık. Sonunda, Anayasanın referanduma sunulması öncesinde gazetede çalışan arkadaşlarla bir toplantı yaptık ve Anayasa mevzuunu enine boyuna tahlil eden bir broşür neşretmeye karar verdik. Sonunda kardeş yayın organımız Köprü dergisindeki arkadaşlarla birlikte baş başa verip bir broşür hazırladık. Broşürün son rötuşlarını yaptıktan sonra, yeniden mütalâa ettik. Bu arada derginin sahibi Mehmed Emin Birinci Ağabey; "Bu dergiyi kapatırlar" dedi. Hepimiz bu görüşe iştirak ettik. Ama "Kapatılma bahasına da olsa bu broşür mutlaka neşredilmelidir" görüşünde ittifak etmiştik. Nitekim derginin Ekim sayısı ile birlikte bu çalışmayı da neşrettik.

Tahminlerimiz çıktı ve dergiyi kapattılar. Ama hiç beklemediğimiz bir şey daha oldu ve tam referandumun arefesinde 5 Kasım 1982'de gazetemiz de kapatıldı. Bu defa gazetemiz tam bir sene kapalı tutuldu. Bu belki de basın tarihinde bir rekordu: Kapatılma rekoru.

Gazetemiz bu kadar müddetle kapatılmasına rağmen, hiçbir gerekçe gösterilmedi ve gazetemiz hakkında bir tek dâva bile açılmadı.

İhtilâlin hemen akabinde, Anayasa üzerine çok yönlü bir çalışmada son yirmi yıllık Anayasa tatbikatını incelemiş, kitapların yanı sıra yirmi yıllık gazete koleksiyonlarını da taramış ve Anayasayla ilgili kimin ne dediğini, kimin ne yaptığını tesbit etmiştik. Bu çalışmamızda, kimin Anayasanın eksik ve gediklerini istismar ettiğini, parlamento ve hükümetin çalışmalarına sekte vuran müesseselerin hangisi olduğunu müşahhas misalleriyle ortaya koymaya çalışıyorduk. "Bugüne gelişin hikâyesi: Anayasa dâvası" isimli bu çalışma 27 Mayıs 1981'de neşrolmaya başlandı. Ne var ki, bu çalışmamızı 3 Haziran 1981'de kesmek zorunda kaldık. Zira MGK 52 numaralı bildiri neşretmişti. 2 Haziran 1981 tarihinde neşrolan bu bildiriye göre geçmiş devreyle ilgili yorum ve tahlilde bulunmak, siyasi partiler, siyasiler ve dernekler hakkında değerlendirme yapmak mümkün değildi.

Bundan ayrı olarak 25 Şubat 1982-16 Mart 1982 tarihleri arasında "1961'den günümüze Anayasa için kim ne dedi? Kim ne yaptı?" başlıklı yazıyı neşrettik.

ANAYASA NASIL OLMALI?

Anayasayla ilgili çalışmaların hayli ilerlediği bir zamanda, "Anayasa nasıl olmalı?" başlıklı bir yazı serisi yayınladık. 15 Mayıs 1982-29 Mayıs 1982 tarihleri arasında yayınladığımız bu yazı serisinde, demokratik bir ülkede ideal anayasanın nasıl hazırlanması ve muhtevasında nelere dikkat edilmesi hususu üzerinde durduk.

TASLAK AÇIKLANDIKTAN SONRA

Anayasa ile ilgili yapılan çalışmaların her safhasında görüşlerimizi gayet net bir biçimde dile getiriyorduk. Anayasa taslağı açıklandıktan sonra, biz yazılarımızda bu taslağı kabul etmenin mümkün olmadığını belirttik.

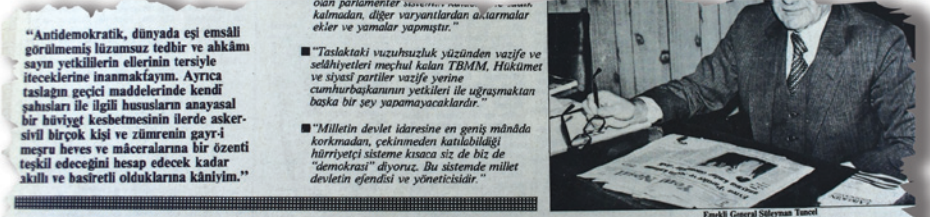
31 Temmuz 1982 tarihli başmakalede taslağın muhtevasını tenkit ediyor ve Anayasa Komisyonu Başkanı Orhan Aldıkaçtı'nın tavırlarına dikkat çekiyor ve neticede şöyle diyorduk:

"Yıllarca hukuk dersi verdikten ve bir de Hukuk Fakültesi Dekanlığı yap-

tıktan sonra, insan, nasıl olur da, hâlâ demokrasinin alfabesini şaşırabilir ve tek şahıs idaresini her derde deva bir demokrasi modeli olarak millete takdim edebilir?"

2 Ağustos 1982 tarihli başyazıda taslakla ilgili görüşlerimiz yine açık bir üslûpla dile getirilmekteydi. Bu başmakale şu cümlelerle bitiyordu:

"1961 Anayasasının alelusul değişikliğine ne derece taraftar değil isek, siyasi hayatı alışık olmadığımız bir ze-

20 EKİM 1982

Takdim

ANAYASALAR, devlet ve millet idaresinin temel malzemeleridir. Bütün kanunlar Anayasaya dayandırılarak çıkarılmaktadır. Kabul edildikten sonra anayasalar üzerinde değişiklikler yapmak son derece güçtür. 1961 Anayasasını değiştirmekte karşılaşılan güçlükleri, çıkarılan engelleri unutmamak gerekir.

Cumhuriyet kurulduğundan beri Türk milleti adına dördüncü anayasa hazırlanmaktadır. Her 15 yıla bir anayasa düştüğü hatırlanırsa, bu meselede bir hayli tecrübeli olduğumuz söylenebilir.

Ancak, anayasa tecrübesinin olması, hazırlanan yeni anayasaların mükemmele yaklaşmasına yetmiyor. Nitekim, problemleri çözme iddiasıyla hazırlanan 1961 Anayasasının bizzat problem haline geldiği milletçe görülmüş; 1961 Anayasasının boşluklarından kaynaklanan kargaşa ile, millet yıllar yılı huzursuz olmuştur. Bu gerçek, Sayın Evren'in de müteaddit konuşmalarında ısrarla belirtilmiş bulunmaktadır.

Yürürlükten kalkan üç anayasanın eksikleri, boşlukları ortada olduğuna göre, yeni tasarımı hazırlayanların geçmişten ders alarak daha iyisini ortaya koymaları fazla zor olmasa gerektir.

BİR İLİM VE KÜLTÜR DERGİSİ olarak bizi Balâkadar eden cihetleriyle Anayasa meselesine yaklaşırken, üzerimize terettüb eden tarihi vecibeyi ifâ ettiğimiz inancını taşıyoruz. Maksudımız, gözden kaçması muhtemel bazı hususları alâkahlara hatırlatmanın yanı sıra, okuyucularımızı bilgi sahibi etmek ve herkesi sandık başına çağırmaktır.

Peşin hükümlü değiliz. Sadece bazı endişeler taşıyoruz. Endişeyi mücip maddelerin, henüz vakit varken düzeltilmesi cihetine gidilmesini, sağlam bir demokrasi kurulabilmesi için zarurî telâkkî ediyoruz.

Neticenin millet ve memleket hesabına hayırlı olması niyazımızdır.

KÖPRÜ

18 EYLÜL 1982

1961'den 1982'ye

YİRMİ YILA YAKLAŞAN TECRübeler, 1961 Anayasasının, bazı yönleriyle, Türkiye'nin problemlerini halletmekten âciz kaldığını göstermiştir. 1961 Anayasasının en büyük kusuru, hiç şüphesiz, millete âit olması gereken hâkimiyeti, millete karşı hesap vermek mükellefiyetini taşımayan bazı müesseseler arasında taksim etmiş olmasıydı. Bu yüzden, yasama ve yürütme kuvveti memleket mukadderatına hâkim olmakta ciddi güçlüklerle karşılaşılıyordu.

1961 Anayasasının, temel hak ve hürriyetlerin suiistimaline yol açan hükümleri de vardı. Ancak bu hükümler, 1971 yılında gerçekleştirilen Anayasa değişiklikleri ile, büyük ölçüde telâfi edilmişti. Bu durumda, tekrar demokrasiye dönmek üzere hazırlanacak yeni bir anayasanın başlıca hedefi, devletin işleyişini tam mânâsıyla demokratik bir hüviyete kavuşturmak olmalıdır. Bu da millet hâkimiyetini, devlet idaresinin her kademesinde hissedilir hale getirmekle mümkün olur. Bunun şartı da, millete karşı mes'uliyet taşımayan hiçbir şahıs ve müesseseyi devlet idaresinde müessir kılmamaktır.

Danışma Meclisi tarafından hazırlanan yeni anayasa tasarısı, maalesef, bu hususta hayli şaşırtıcı bir netice ortaya çıkarmıştır. 1961 Anayasasının millet iradesine getirdiği ortaklar yeni tasarıda aynen muhafaza edildiği gibi, bunlara yenileri de ilâve edilmiştir. Bundan başka, bütün fiillerinden dolayı so-

rumusuz olan ve millet tarafından doğrudan seçilmeyen Cumhurbaşkanına fevkalâde yetkiler tanınmak suretiyle, millet iradesi, devlet idaresinde büyük ölçüde devre dışı bırakılmıştır. Geçici maddeler ise, Türkiye'nin şu anda içinde bulunduğu fevkalâde durumun en az yedi yıl daha devamını esas almaktadır.

Temel hak ve hürriyetlerle ilgili olarak getirilen sınırlamaları anarşi tehlikesi ile izah etmek fevkalâde güçtür. Zira bu sınırlamaları getiren maddelerin bir kısmından "millî güvenlik veya kamu düzeni" gibi, eski anayasada mevcut olan gerekçeler kaldırılmıştır. Ayrıca, temel hak ve hürriyetlerin hepsinde birden sınırlama, tamamen durdurma ve hattâ kaybettirme esas alınmaktadır. Bu ise, bazı hak ve hürriyetleri suiistimal eden bir azınlığın suçundan bütün bir milletin sorumlu tutulduğu mânâsını hatıra getirmektedir. İşçi haklarında durum bundan farklı değildir. İşçi haklarını ideolojik emellerine âlet eden birtakım mihrakların faturası bütün bir işçi kitlesine çıkarılmış ve iyi niyet sahibi işçi sendikaları dahi hak arayamaz duruma düşürülmüştür.

Anayasa tasarısı, gerek devlet idaresine vermek istediği şekil, gerekse temel hak ve hürriyetlerde getirdiği aşırı tahditler sebebiyle, açıklandığı andan itibaren cemiyetin her kesiminden şiddetli tepkilere muhatap oldu. Bu tepkiler, Danışma Meclisinde de bir ölçüde dile ge-

tirildi. Ne var ki, oylamalarda bu tepkilerin hemen hemen hiç tesiri olmadı. Danışma Meclisi üyeleri, sebebi anlaşılabilir bir tutumla, anayasa tasarısını komisyondan geldiği şekliyle kabul edip Millî Güvenlik Konseyine intikal ettirdiler. Yapılan cüz'î değişiklikler, nokta-virgül gibi teferruatın ötesine nâdiren geçebildi.

Herşeye rağmen, yeni anayasa tasarısı son şeklini almış değildir. Milletten hissiyatı maalesef Danışma Meclisinde mâkes bulamamıştır; fakat henüz tasarımı incelemekte bulunan Millî Güvenlik Konseyinin bu tepkileri dikkatle değerlendirerek anayasa tasarısına milletin rahatlıkla benimseyebileceği bir ruh vereceğine dair ümit ve inançlar muhafaza edilmektedir. Gerçi anayasa mevzuunda son sözü söyleyecek olan millettir. Sayın Evren de bu hususa muhtelif konuşmalarında "Evet diyecek olan da sizsiniz, hayır diyecek olan da sizsiniz. Bize itimatınız varsa evet dersiniz; bize itimatınız yoksa hayır dersiniz" şeklindeki sözleriyle dikkati çekmiştir. Şu safhada ise, milletin neyi isteyip neyi istemediğine kulak vermenin, ilgililerin yegâne endişesini teşkil etmesi gerektiği inancındayız. Bu inançlardır ki, elinizdeki anayasa ilâvesini hazırlamış bulunuyoruz. Temennimiz, bu ilâvede yer alan ve geniş vatandaş kitlelerinin endişesini aksettiren hususları, henüz hatâların tamiri için imkânların açık bulunduğu bir safhada, ilgililerin dikkatine sunabilmektir.

ANAYASA ÜZERİNE ÇALIŞMALAR

mine oturtmaya çalışan son taslağa da taraftar olmak o derece mümkün değildir."

12, 13 Ağustos 1982 tarihli başmakalelerde de taslakta yer alan temel hak ve hürriyetlerle ilgili maddeleri tahlil ediyor ve katılmadığımız hususları açıkça belirtiyorduk.

GEÇİCİ MADDELER HAKKINDA

Yazılarımızda Anayasanın bütün maddeleri hakkındaki görüşlerimizi net bir şekilde dile getiriyorduk. Ayrıca Anayasa taslağına sonradan eklenen ve MGK'nın "arzusu" istikametinde yazıldığı söylenen geçici maddelerin bir benzerine daha demokrasi idarelerinde rastlamak imkânsızdı. Ayrıca bu maddeler birçok antidemokratik yasaklamalar ve hükümler ihtiva ediyordu. Biz yazılarımızda bu hususları açıkça belirttik. 21 Ekim 1982 tarihli başmakalenin sonu şu şekilde bitmekteydi:

"Temennimiz, Danışma Meclisinde fark edilmeyen veya görmezlikten gelinen bu mahzurların, Millî Güvenlik Konseyince bütünüyle izale edilerek gerek anayasa tasarısına, gerekse geçici maddelere demokrasiyle bağdaşır bir ruh kazandırılmasıdır. Türkiye'de sıhhatli bir demokrasinin yerleşmesinden, ancak o takdirde söz etmek mümkündür."

Görüş ve mütalâaları dikkate alması gereken merciler bu haklı tenkitlerimize kulak vermek yerine bizi kapatmayı tercih etmişlerdi. Ve yılmadan demokrasi mücadelesi veren gazetemiz 5 Kasım 1982'de kapatıldı. Bu kapatılma 5 Kasım 1983'e kadar devam edecekti.

YENİ NESİL'LE BİRLİKTE KÖPRÜ DERGİSİ DE ANAYASAYI ÖVMEME 'SUÇUNU' İŞLEMİŞTİ

365 günlük
kapama dönemi
başlıyordu

Anayasa üzerine yapmış olduğumuz çalışmalardan bahsederken, Köprü dergisinin ilâvesi olarak neşrettiğimiz çalışmadan bahsetmeden geçemeyeceğiz. Ekim 1982 sayısıyla birlikte verdiğimiz bu ilâvenin muhtevası bugünün gözüyle incelendiğinde daha değişik mânâlar ifade etmektedir. O gün birer birer sıraladığımız endişelerimizde ne kadar haklı olduğumuz bugün açıkça ortaya çıkmış bulunmaktadır. 1982'nin Ekim başlarında üzerine parmak bastığımız hususlar, bugün birer "sancı" olarak gündeme gelmiştir ve Anayasada değiştirilmesi düşünülen ve üzerinde tartışılan maddeler, hep o devrede işaret ettiğimiz hususlardır.

21 EKİM 1982

VAZİFEMİZİ YAPTIK

Bahsettiğimiz gibi, Anayasa-ya "hayır" demek yasaktı. Bu yüzden biz de görüşlerimizi bu şekilde açıklamış, ancak "evet" veya "hayır" denilmesi hususunda birşey dememiştik. Yalnızca gerek broşürün kapığında, gerekse içerilerde "mavi" renge çokça yer vermiştik. "Hayır" reylerinin "mavi" renkli pusulayla verileceği o günlerde belli olmuştur.

Neticede dergiyi de gazetemizi de, gerekçe göstermeden kapattılar. Ancak biz, vazifesini yerine getirmiş olanların iç huzurunu duyuyorduk. Gazetemizin ve dergimizin kapanmasından dolayı üzgündük, ancak vicdanen müsterihtik.

Zor şartlarda da açıkça fikirlerimizi söyledik

Tam Anayasanın referanduma sunulması arefesinde gazetemiz kapatılınca, hemen ertesi günü sıkıyönetime müracaat ettik. Gazetemizin niçin kapatıldığını, hakkında dâva açılıp açılmayacağını; hakkında herhangi bir dâva açılmayacaksa ne zamana kadar kapalı tutulacağını sorduk. Ancak sorularımızın hiçbirine sadra şifa olacak cevap alamadık. Sorularımızın hepsi üstü kapalı olarak geçiştiriliyordu.

Yine yılmadık, ilgili mercilere üst üste dilekçe yazdık. Ayrıca Hukuk Müşavirlerimiz ile gazetemizin idarecileri gerekli yerlere müracaat ederek, Yeni Nesil'in akıbetini öğrenmeye çalıştık. Ne var ki, Yeni Nesil'in akıbeti sır olmuştur sanki. Hiçbir ilgili bu hususta konuşmaya yanaşmıyordu.

Devlet idaresi

EEN KISA ZAMANDA DEMOKRasiye dönüşü sağlamak, 12 Eylül idaresinin millete ve dünya kamuoyuna verdiği en mühim vaadi idi. Bu maksatla, 1982 yılı içinde referanduma sunulmak üzere bir anayasa hazırlanacak ve bu anayasa, 1961 Anayasasının hatâlarını tamir edecek, memlekette sıhhatli bir demokrasinin temellerini atacaktı.

Gerçekten de, 1961 Anayasasının bazı hükümleri, ülkemizde sıhhatli bir demokrasinin kurulmasına mâni teşkil etmişti. Meselâ tabii senatörler, kontenjan senatörleri gibi, kaynağını millet iradesinden almayan bazı unsurlar, milletin seçtiği parlamento içinde barınabiliyordu. Danıştay, yine milletin seçtiği parlamento tarafından teşkil edilen hükûmetin aldığı bazı kararları iptal ediyor, hükûmetin elini kolunu bağıyordu. Anayasa Mahkemesi, millî iradenin temsilcisi olan parlamento tarafından çıkarılan kanunları rahatlıkla iptal edebiliyor, Meclislerin affetmediği anarşistleri dahi affedebiliyordu. Kısacası, 1961 Anayasasının geniş yetkilerle donattığı bu müesseseler, millet iradesinin devlete bütünüyle hâkim olmasını engelliyordu.

Buna karşı çare, şüphesiz, milletin devlet idaresine tam mânâsıyla hâkim olmasını sağlayacak bir anayasa hazırlamak olmalıydı. Dönülecek olan rejim mâdem ki demokrasi olarak tesbit edilmiştir; o halde, millet, problemlerin halledilmesinde en yetkili merci olarak kabul edilmeli ve devlet idaresinde millete karşı mes'ul olmayan un-

surlar söz sahibi kılınmamalıdır. Demokrasinin ruhu demek olan millet iradesi, ancak bu şekilde tesis edilmiş olur.

Ne var ki, Danışma Meclisince hazırlanan ve şimdi Millî Güvenlik Konseyine intikal etmiş bulunan yeni anayasa tasarısında, bu hususta hiçbir tedbir getirilmemiştir. Tam tersine, parlamento ve hükûmet, 1961 Anayasasının getirdiği tahditlerden daha da fazlasına tâbi tutulmak istenmektedir. Özetle:

- Danıştay, bu anayasa tasarısında da aynen yerinde bırakılmıştır ve hükûmetin tasarruflarını eskisi gibi murakabe etmeye devam edecektir. Sadece Cumhurbaşkanının tasarrufları Danıştay murakabesi dışında bırakılmıştır.

- Anayasa Mahkemesi, yine yerinde kalmıştır. Cumhurbaşkanı, ana muhalefet partisi lideri veya Meclis üyelerinin beşte biri kadar parlamenter bir iptal dâvası açtığı takdirde, Anayasa Mahkemesi yine kanunları görüşüp iptal kararı alabilecektir.

- Yeni anayasa tasarısı, ayrıca bir de Devlet Denetleme Kurulu ortaya çıkarmıştır. Üyeleri Cumhurbaşkanıca tayin edilecek olan bu kurul ne hükûmete, ne de Meclise karşı mes'ul değildir. Vazifeleri ise, bütün devlet dairelerini ve kamu iktisadî teşebbüslerini, işçi ve işveren teşekküllerini, kamuya yararlı dernekleri ve vakıfları murakabe etmektir. Bu müessese de hükûmetin üzerinde yer almaktadır ve hattâ hükûmetten daha da yetkili sayılabilir; çünkü bütün bu zikredilen kuruluşlarda her türlü

araştırma yapmak ve hükûmetin tasarruflarını da murakabe etmek hakkı vardır. (Madde 152.)

- Yeni anayasa tasarısının getirdiği bir başka yeni müessese de Cumhurbaşkanlığı Konseyidir. Bu konsey de Cumhurbaşkanının isteği üzerine, Meclisin çıkardığı kanunları inceleyecek, olağanüstü hallerde ülkenin idaresine karışacak, TRT'nin ve Diyanet İşleri Başkanlığının işleyişini murakabe edecek, ayrıca bütün çalışmalarını ile ilgili olarak Bakanlar Kurulundan sözlü veya yazılı bilgi isteyebilecektir. Dolayısıyla, bu konsey de hem hükûmetin, hem de Meclisin üzerinde bir başka kuvvet olarak yer almaktadır.

- Parlamentoyu teşkil eden siyasi partiler ise, yeni anayasa tasarısı ile, "devamlı bir murakabe" altına sokulmaktadır. 78. madde, Cumhuriyet Başsavcılığını, siyasi partilerin her türlü faaliyetini devamlı olarak kontrol etmekle mükellef tutmuştur.

Yeni anayasa tasarısının devlet idaresine getirdiği en mühim yenilik ise, Cumhurbaşkanlığı ile ilgili olanıdır. Tasarı, Cumhurbaşkanına fevkalâde yetkiler verirken Cumhurbaşkanını bütün fiillerinden dolayı sorumsuz tutmak suretiyle, ap ayrı bir rejim çıkarmıştır. Şöyle ki:

Hür dünya ülkelerinde demokrasi, ya parlamenter sistem şeklinde tezahür eder, ya da başkanlık sistemi şeklinde. Eğer bir ülkede parlamenter demokrasi hâkim ise, bu ülkede devlet başkanlığı sembolden ibarettir. Esas yetki, mille-

2 EYLÜL 1982

YENİ BİR GAZETE ARAYIŞI

Artık gazete çıkarmak da başlı başına bir mesele idi. Eskiden gazete çıkarmak için, ismi bulmak, hazırlığı yapmak ve ardından "ben gazeteyi çıkarıyorum, haberiniz olsun" diyerek ilgili mercilere "malûmat" vermek gazete çıkarmaya yetmekteydi. 12 Eylül ihtilâlinin sonrasına gelmiş olanlar, bu yolu da kapatmayı düşünmüş ve tatbik sahasına

koymuşlardı.

İlk yapılan iş, gazete kapatıldığında "gerekçe" gösterme şartını kaldırmaktı. Bunu bizim defalarca müracaat edip, "gerekçe ne?" diye sormamızın arkasından açıklamışlardı.

Gerekçe açıklanmayınca biz yeni bir, gazete çıkarmıştık. Bunun ardından "yeni bir gazete çıkarmanın yolu-

tin seçtiği parlamentodan çıkan hükümettedir. Devlet Başkanı ise sadece devleti temsil eder, hükümetin işlerine fiilî müdahalede bulunamaz. (İngiltere, Federal Almanya ve İtalya'da olduğu gibi.) Başkanlık sistemi ile idare edilen demokratik bir ülkede ise, devlet başkanı hükümetin de başıdır, dolayısıyla icrânın yetkilerini hâizdir. Ancak, bu halde devlet başkanı, **mutlaka** doğrudan doğruya millet tarafından seçilir. (ABD ve Fransa'da olduğu gibi.) Böyle bir sistemde, devlet başkanı, her türlü fiilden dolayı sorumludur ve millete karşı hesap vermek mecburiyetindedir.

Bu iki sistemin dışında, üçüncü bir demokratik sistem dünyada mevcut değildir. Bu iki sistemin dışına çıkıldığı zaman, haliyle, demokrasinin de dışına çıkmış olur.

Danışma Meclisinin kabul ettiği şekliyle yeni anayasa tasarısı, maalessif, ne parlamenter sistemle, ne de başkanlık sistemiyle bağdaştıramayacak yeni bir rejim ortaya çıkarmaktadır. Bu tasarıya göre, Cumhurbaşkanı millet tarafından değil, Meclis tarafından seçilecektir. Üstelik, Cumhurbaşkanının, mutlaka Meclis üyeleri arasından seçilmesi diye bir şart da yoktur. Fakat, millete karşı hiçbir sorumluluk taşımadığı halde, Cumhur-

başkanı, aslında hükümete âit olması gereken pek çok yetkiyi de kullanabilecektir. Yeni tasarının Cumhurbaşkanına verdiği yetkiler arasında başlıca şunlar sayılabilir (113. madde):

- Meclisin kabul ettiği kanunları veto etmek,
- Anayasa Mahkemesinde iptal dâvâsı açmak,
- Meclisi gerektiğinde toplantıya çağırmak,
- Seçimleri geriye bırakmak,
- Meclisi feshedip erken seçime gitmek,
- Başbakanı ve bakanları tayin etmek, gerekirse Meclis dışından başbakan tayin etmek,
- Gerekğinde Bakanlar Kuruluna başkanlık etmek,
- Genelkurmay Başkanını tayin etmek,
- Savaş karar vermek,
- Hükümetle birlikte olağanüstü hal ilânına karar vermek ve kanun kuvvetinde kararname çıkarmak,
- Devlet Denetleme Kurulu başkan ve üyelerini tayin etmek ve bunlara devlet dairelerini ve muayyen dernekler ile vakıfları murakabe ettirmek,
- Diyanet İşleri Başkanını tayin etmek,
- TRT Genel Müdürü ile üç yönetim kurulu üyesini tayin etmek,
- Üniversite rektörlerini seçmek,

• Merkez Bankası Başkanını tayin etmek,

• Anayasa Mahkemesi üyelerini tayin etmek,

• Danıştay üyelerinin dörtte birini, Cumhuriyet Başsavcısı ve vekilini, Askerî Yargıtay üyelerini, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi üyelerini, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyelerini seçmek.

Memleketin üst seviye idarecilerinin hemen hepsi, böylece, millete karşı sorumlu olmayan bir Cumhurbaşkanı tarafından tayin edilmiş olacak ve bunlarda hükümetin söz hakkı bulunmayacaktır. Üstelik, Cumhurbaşkanı, bu tasarruflarının hiçbirinden dolayı sorumlu tutulamayacaktır. Ayrıca, tasarının 114. maddesine göre, Cumhurbaşkanının bütün kararları Başbakan ve ilgili bakanlarca imzalanacak ve bu kararlardan Başbakan ile ilgili bakan sorumlu tutulacaktır! Bu kadar geniş yetkilerle teçhiz edilen bir devlet başkanının hiçbir sorumluluk taşımayışı, demokrasi tarihinde misli görülmemiş bir hâdise değildir. Bizim Cumhuriyet tarihimizde de bunun misli yoktur. Millet, Cumhurbaşkanının tasarruflarında tamamen devre dışı bırakılmakta ve millet iradesi, yeni anayasa tasarısıyla, 1961 Anayasasını aratacak şekilde kayıplara tâbi tutulmaktadır.

Millî hâkimiyet ve tasarı

Anayasa tasarısının müzakeresi sırasında, tasarının devlet idaresine getirdiği yeni şekil ile ilgili olarak, Danışma Meclisi üyelerinin dile getirdikleri yorumlardan bazıları:

Zekâi Ökte: "Bu tasarıda siyasî iktidar Cumhurbaşkanında toplanmıştır. Siyasî iktidarın tek sahibi Cumhurbaşkanıdır. Bu durumda Cumhurbaşkanını millet iradesinden çıkarmak zorundayız. Diyelim ki, Cumhurbaşkanı dışarıdan seçildi. O Cumhurbaşkanı da Başbakanı dışarıdan seçti. Bakanlar da dışarıdan tayin edildi. O zaman ne olacak? Millî irade nereye gitti?"

Evliya Parlak: "Başbakan ve

bakanlar, bu yetkileri ile Cumhurbaşkanının emrinde memur durumuna düşürülüyor. Handedanlığa mı geçiyoruz, padişahlığı mı getiriyoruz, ne oluyor, anlamıyorum."

İbrahim Karal: "Anayasa tasarısında öngörülen düzenle sivil bir yapı kurulması zor olacaktır. Cumhurbaşkanlığı ile Bakanlar Kurulu arasındaki ilişkiler tam anlamıyla millî hâkimiyet ilkesini ihtivâ etmiyor."

Mehmet Akdemir: "Cumhurbaşkanlığı imparatorluk müessesesi haline gelebilecektir. Cumhurbaşkanı bu kadar yetkilerin verilmiş olması millet egemenliğine ters düşer."

İsmail Arar: "Öyle bir siyasal sistem getiriliyor ki, başbakanlar, örülen duvarın avlusu içinde değil çalışmaya, nefes almaya da hi mecal bulamayacaklardır. Bu şartlar altında Urfa'nın Viranşehir kazasının bir bucağında bucak müdürü olmak varken, Türkiye Cumhuriyetinin Başbakanı olmak isteyen yürekli kişiyi şimdiden bulmak ve ellerinden öpmek gerekir."

Mehmet Velit Köran: "Eğer Cumhuriyet Başsavcısı siyasî partileri daimî olarak denetler, gidip orada oturur, 'Bana burada bir oda verin; ben burada oturacağım' derse, o siyasî parti, parti olmaktan çıkar, resmî bir devlet organı olur."

nu tıkamak istemiş ve sıkıyönetimden izin alınması şartını koşmuşlardı. Sanki bütün bu karar ve tedbirleri bizim için alıyor gibiydiler.

Ne yapacaktık? Elimizde Yeni Asya vardı, ama onun için de izin vermemişlerdi. Yeni Nesil 26 Mayıs 1982'de kapandığında biz Yeni Asya'yı çıkarma hazırlığı yapmış, hatta basmaya başlamıştık. Zira kanunen bunda hiçbir mahzur yoktu. 22 Kasım 1980'de çıkmasına müsaade edilmişti. Ancak biz ne olur ne olmaz diye sıkıyönetime bilgi vermek istemiştik. Bu, biraz da "ya kapatırlarsa" endişesinden kaynaklanmıştı. Ancak ilgililer, "Çıkarmayın, kapatırız." cevabını vermişti. Yani, Yeni Asya'yı çıkarmamız da mümkün değildi.

Prosedüre uyup, sıkıyönetime müracaat ederek yeni bir gazete çıkarmak istediğimizi bildirdik ve izin verilmesini istedik. Ne var ki bütün müracaatlarımız cevapsız kalıyordu.

TASVİR NASIL DOĞDU?

Görünüşe göre gazete çıkarmanın bütün yolları tıkanmıştı. Ama biz, bir gazete çıkarmaya azimliydik. Anadolu'daki okuyucularımız merakla bizden gazete bekliyorlardı. Eli kolu bağlı oturmamız doğru değildi.

Neticede, azmin elinden bir şey kurtulamayacağına bir kere daha şahit olduk. Biz de neşrolmakta olan bir gazeteyi satın alırdık. Buna da karışamazlardı ya. Nitekim resmî ilân hakkı olmayan Tasvir gazetesini satın aldık.

İlk günlerde hepimiz müstear isimlerle yazdık. Bulduğumuz isimlere bakıp bakıp gülüyorduk. Yok, İhsan Hondur; yok, Hacı Ateşli; yok, Mustafa Kaftanoğlu...

"Güleriz ağlanacak halimize" tabiriyle ne demek istediğini en iyi o devrede anladık. Gerçekten, demokrasi adına ağlanacak bir haldeydik. Demokrasinin "D"si bile yoktu, ama bazı çevre; ısrarla "demokrasıcılık" oynamaya devam ediyor ve dünyada bir eşi daha olmayan "nev-i şahsına münhasır" bir demokrasi modelini îmal etmeye uğraşıyordu. Biz ise gazete çıkarmaya...

Tasvir'i ilk 15 gün bu şekilde müstear isimlerle çıkardık. Ses seda çıkmayınca nüfus cüzdanındaki isimlerimizi kullanmaya başladık!

ZOR ŞARTLAR ALTINDA

Tasvir, aslında bizim sancılı bir devremizin müşahhas sembolüdür. Gazetemiz defalarca kapatılmış, bazı bölgelerde dağıtımına müsaade edilmemişti. Bunun maddi zararı milyonlarca lirayı buluyordu. Üstelik Tasvir'i satın alırken de bizim için mühim olan bir miktarda para ödemiştik. Bunların yanı sıra Tasvir resmî ilânı olmayan bir gazeteydi.

Gazeteyi "Yeni Nesil" okuyucularının tamamına duyurabilmek için az da olsa reklâm yapmamız lâzımdı. Ancak bunun için, maddî imkânımız yoktu.

Çarınar, gazetenin sayfa sayısını azalttık ve 6 sayfa olarak çıkardık. Buna rağmen, tirajımızda düşme değil, bilâkis artma oldu. Yeni Nesil'i tanyanlar Tasvir'i görür görmez daimî okuyucusu oluyordu. 15 Kasım 1982'de neşir hayatına atılan Tasvir'in ilk ayları bu şekilde maddî-mânevî sıkıntılar içinde geçti, "ha kapatıldık, ha kapatılacağız" endişesini eskisinden fazla duymaya başladık. Zira yine sık sık ikaz ediliyor, "şunu yazmayın" "şundan bahsetmeyin", "şu haberi koymayın" diye telefonla ikaz ediliyorduk.

TASVİR KAPANINCA...

Çok sık yapılan ikazlar "eşliğinde" neşriyatımız devam ediyordu. Tâ ki 1 Ekim 1983'e kadar.

Bu tarihte Tasvir'i kapattılar. Her zaman olduğu gibi yine herhangi bir gerekçe gösterilmemişti. Yine herhangi bir dâva açılmamıştı ve yine yazılı bir tebligat yapılmamıştı. Yalnızca telefonla yapılan şifahi bir tebligat: "Gazeteniz kapatılmıştır!" o kadar.

Bu defa, "Şimdi ne yapacağız?" diye öyle uzun boylu düşünmedik. Zira ter-tibatımızı daha önceden almıştık. Bu gazetenin de kapatılabileceği ihtimalini göz önünde bulundurarak sıkıyönetim tarafından neşir izni alınmış olan "Hür Yurt" isimli bir gazetenin isim hakkını satın almıştık.

Derhal kolları sıvadık ve Hür Yurt'u tabloit boy olarak çıkarttık. Ancak yalnızca resmî makamlara veriyor, yurt çapında dağıtımına vermiyorduk. Biz bu şekilde yeni bir gazete çıkarmanın "provalarını" yaparken 16 Ekim 1983'te Tasvir açıldı. Bunun üzerine Hür Yurt'u "şimdilik" kaydıyla tatil ederek Tasvir'i çıkarmaya devam ettik.

5 Kasım 1983'te de Yeni Nesil'in yeniden neşrine izin verildi. Böylece Yeni Nesil tam 365 gün kapalı kalmış oluyordu.

Yeni Nesil'in açıldığını öğrenince, "bir eşyasını kaybedip, sonra bulanların" halet-i ruhiyesi içerisine girmiş ve hayli sevinmiştik. Gazetemiz açıldıktan 1 gün sonra da genel seçimler yapılmış ve böylece Türkiye'de yeni bir devre başlamıştı. Bu devreye "Demokrasiye geçiş" devresi deniyordu. Bu geçiş devresiyle birlikte demokrasi yaklaşık 8 yıl inkıtaa uğramış olacaktı.

Gazetemiz de tıpkı demokrasinin uğradığı akıbetlere uğramış ve ikide bir "tatil" edilmişti.

8 EKİM 1982

Temel hak ve hürriyetler

YENİ ANAYASA TASARISININ yediden yetmişe istisnâsız herkesi ilgilendiren hükümlerinin başında, temel hak ve hürriyetler vardır. Memleketin son yıllarda içine düştüğü anarşi buhranlarında, temel hak ve hürriyetler bazı çevrelerce suiistimal edilmişti. Devlet, bu suiistimaller karşısında kendisini savunacak otoriteden mahrum düşmüş; devleti koruma şuuru, o zaman, bazı mes'ul fert ve kuruluşlarda kendisini gösterememişti. Danışma Meclisince hazırlanan anayasa tasarısında, bu yüzden, temel hak ve hürriyetlerin suiistimalini önleyecek sınırlamalar getirildi. Fakat bu sınırlamalar, temel hak ve hürriyetlerin sadece kötüye kullanılmasını değil, doğru bir şekilde kullanılmasını da önleyeceği gerekçesiyle geniş tepkilere yol açtı.

Aslında, 1961 Anayasasında bu husustaki boşluklar daha önce de görülmüş ve 1971 yılında bazı mühim değişiklikler yapılmıştı. Meselâ, "millî güvenlik veya kamu düzeni bakımından gecikmesinde sakınca bulunan hallerde," hâkim kararına ihtiyaç duymaksızın, yetkili mercilere kişilerin üzerini veya evlerini arama hakkını, 1961 Anayasasına ilâve edilen maddeler de veriyordu. Yine 1961 Anayasasının 11. maddesi, "Temel hak ve hürriyetler, devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, Cumhuriyetin, millî güvenliğin, kamu düzeninin, kamu yararının, genel ahlâkın ve genel sağlığın korunması amacı ile veya Anayasanın diğer maddelerinde gösterilen özel sebeplerle, Anaya-

sanın özüne ve ruhuna uygun olarak, ancak kanunla sınırlanabilir" hükmünü getiriyordu. Yine aynı maddede şu hüküm de yer alıyordu: "Bu anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbirisi, insan hak ve hürriyetlerini veya Türk devletinin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünü veya dil, ırk, din ve mezhep ayırımına dayanarak, nitelikleri Anayasada belirtilen Cumhuriyeti ortadan kaldırmak kastı ile kullanılamaz."

Eski anayasaya 1971 yılında yapılan değişikliklerle ilâve edilen bu hükümler de anarşi tehlikesine karşı devlete temel hak ve hürriyetleri sınırlama yetkisini tanıyordu. Ne var ki, başta Danıştay ve Anayasa Mahkemesi gibi sorumsuz kuruluşların müdahaleleri, parlamentoyu ve hükümeti, Anayasanın verdiği yetkileri kullanmaktan alıkoyuyordu. Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edildiği, anarşistlerin Anayasa Mahkemesi tarafından serbest bırakıldığı, hükümetin her türlü tayı ve tasarruflarının Danıştay tarafından iptal edilebildiği bir ülkede, Anayasanın temel hak ve hürriyetlere getirdiği sınırlamaları işletmek mümkün olamazdı.

Danışma Meclisinin hazırladığı yeni anayasa tasarısında ise, temel hak ve hürriyetlerdeki sınırlamalar çok daha ileri ölçülere varırmış bulunmaktadır. Bu tasarıya göre:

- Temel hak ve hürriyetlerin tamamı sınırlanabilir, hattâ bütünüyle yok sayılabilir.

- Bu sınırlama veya yok saymada, "temel hak ve hürriyetlerin özüne dokunmama" şartı aranmaz.

- Gerekliğinde, temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasında Anayasaya aykırı tedbirler bile alınabilir.

- Sınırlanan bazı temel hak ve hürriyetlerde, "millî güvenlik veya kamu düzeni" gibi gerekçeler de aranmaz. Bu sınırlamalar, herhangi bir sebeple yapılabilir.

Yeni anayasa tasarısının 13. maddesi, temel hak ve hürriyetleri kötüye kullananların bu hak ve hürriyetleri tamamen kaybedeceği hükmünü getirmiştir. Meselâ, din ve vicdan hürriyetini kötüye kullandığı iddiâsıyla, bir kişi, din ve vicdan hürriyetinden bütünüyle mahrum bırakılabilecektir. Hiç bir hür demokratik ülkenin anayasasında bu derece ağır bir hüküm yoktur. Federal Almanya anayasasında bazı hürriyetler için hak kaybı bahis konusu ise de, bu hak kaybının hangi hürriyetler için geçerli olduğu ayrıca zikredilmektedir. Üstelik, hak kaybının hangi ölçüde gerçekleşeceğine dair karar da mahallî mahkemelere değil, Anayasa Mahkemesine bırakılmaktadır. Bilhassa vicdan hürriyeti, kaybedilecek haklar arasında değildir.

Danışma Meclisinin hazırladığı tasarıda ise, bütün temel hakların toptan kaybedilmesi hükmü esas alınmaktadır. Bunu ise, sadece bir kısım hak ve hürriyetlerin suiistimalinden doğan anarşi tehlikesiyle izah etmek güçtür.

YENİ NESİL GAZETESİNDEKİ BAŞYAZILARDAN ÖRNEKLER

Gerçekçiliğe var mıyız?

SAFÂ MÜRSEL

3 AĞUSTOS 1982

12 Eylül 1980 Askeri Hareketinin ilk günü yozlaşan demokrasi ve işlemez hale gelen hürriyetleri tekrar eski

ve işler hale getirme ihtiyacı dile getirilmişti. Bunun için ilk şartın Anayasayı yeniden düzenlemek olacağı da keza ifade edilmişti. O zamanlar Anayasada yapılacak değişikliğin mahiyet ve muhtevasının ne olacağı bir ölçüde tartışılmıştı. Bazı çevreler sathi denebilecek bir Anayasa tadilatının yeterli olacağını ileri sürdüler. Bizim de katıldığımız diğer bir kısım ise, idare-i maslahatçı bir Anayasa revizyonunun Türkiye'nin meselelerini halletmeyeceği ve rejimin aksayan yönlerine cesaretle neşter vurucu bir ıslahatın gerekli olduğu görüşünde idi.

Devlet organları arasında herkesin kendi yetkisini kullanması gerektiği görüşü 12 Eylül öncesinde geçerliliğinden çok şey kaybetmişti. Yetkilerin belirsizleşmesinden gelen bir buhran, müzmin hal almıştı. Bu belirsizlik en mühim neticelerini sokağa prim verilmesinde ve şiddetin kolayca dal budak salmasında göstermiştir.

Herkesin Anayasadan doğduğunu iddia ettiği hayali hak ve yetkilerle ortaya çıkması, 12 Eylül öncesi buhranını besleyen en büyük kaynaktır. Anayasanın bünyesinden doğan zaafı idareyi bağlamış devletin gereği gibi işlemesine imkân vermemiştir. Öncelikle gerçekte birleşmek, meselelerine anayasa seviyesinde çare arayan bir cemiyet olarak en sıhhatli bir hareket noktası teşkil edecektir. Bu bakımdan Anayasa taslağının gerekçesini açıklayan Komisyon Başkanının 12 Eylül öncesinde idarecileri mesul gösteren iddiaları gerçeği yansıtmaktan uzak talihsiz bir beyandır. Meseleyi şahıslara inhisar ettiren bu görüşle ilerisi için umumî tasvibe mazhar düzenlemeler yapmak şansı ve imkânı yoktur. Böyle yanlış ve hatalı bir yola girildiği içindir ki, yeni Anayasa demokratik esaslara yer vermekten ziyade devlete otorite kazandırma görüntüsü altında şahıs insiyatifine ağırlık veren bir muhteva taşımaktadır.

Türkiye'nin 12 Eylül öncesinde yaşadığı şartlar bir Anayasa düzenlemesini zaruri hale getirmiştir. Fakat bu düzenlemeyi şahıslara inhisar ettirerek ne geçmişi mahkûm edebiliriz ne de geleceği kurtarabiliriz. Son Ana-

Tasarıda, bundan başka, 13. maddedeki sebeplerden dolayı temel hak ve hürriyetlerinden birini kaybetmiş olanların milletvekili seçilemeyeceği, 84. maddede belirtilmektedir. 85. madde ise, 13. maddedeki fiillerden dolayı hüküm giyenlerin Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından dahi affedilemeyeceği hükmünü getirmektedir.

Yeni anayasa tasarısının 21 ve 22. maddeleri, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde kişilerin üzerinin, özel kâğıtlarının, eşyalarının ve evinin aranmasına, bunlara el konulmasına, hâkim kararı olmaksızın, yetkili merciin emriyle izin vermektedir. Halbuki, 1961 Anayasasının 15 ve 16. maddeleri, yetkili mercie aynı hakları tanıyor, fakat bunu "millî güvenlik veya kamu düzeni bakımından gecikmesinde sakınca bulunan" haller ile sınırlıyordu. Şimdi, "millî güvenlik veya kamu düzeni" gerekçe olmaktan çıkarılmış, herhangi bir sebeple ve hâkim kararı olmaksızın temel hak ve hürriyetlerin ihlâl edilebileceği hükmü getirilmiştir. Buna göre, ileride, normal düzene geçildiği zaman bile vatandaşlar en tabii hak ve hürriyetlerini kullanmakta ciddi güçlüklerle karşılaşabileceklerdir. Bir misal verelim:

Bir evde, üç beş dostunuzla toplanmış, sohbet ediyorsunuz. Komşularınızdan, sizi çekemeyen birisi, "âyin yapılıyor" iddiasıyla sizi şikâyet ediyor. Yetkili merci de, geciktiği takdirde sizi "suçüstü yakalayamayacağı" endişesiyle, mahkemeye başvurmaksızın, hemen bir baskın tertipleyerek sizi, misafirlerinizi ve evinizi aratıyor. Yeni tasarıya göre "millî güvenlik veya kamu düzeni" gibi bir gerekçe de bahis mevzuu olamayacağı için, sizin sohbetinizin gerçekten millî güvenliğe veya kamu düzenine bir tehlike arz etmediğine bakılmıyor. Sadece "Gecikseydik dağılacaklardı" gibi bir gerekçe, sizin en tabii hak ve hürriyetinizin ihlâline sebep teşkil edebiliyor. Yine yeni anayasa tasarısının 18. maddesine göre, "toplu işlenen bir suç" bahis mevzuu olduğu için, hâkim önüne çıkarılmaksızın, misafirlerinizle beraber 15 gün nezarete tutulabilirsiniz. Bu arada, evinizin aranması sırasında, masanın üzerin-

Anarşi ve temel haklar

Danışma Meclisindeki müzakerelerde, salgın hastalıklar ile ilgili Anayasa maddesi görüşülürken, Anayasa Komisyonu Başkanı Aldıkaçtı, bir ara söz alarak, "Anayasada insan ve hayvan ayrımı yapılmaması gerektiğini" ifade etti ve şunları söyledi:

"Müsaade ederlerse arkadaşlarım, tehlikeli insan ve hayvan salgın hastalıkları yerine, tehlikeli salgın hastalıklar diyelim efendim. Bu suretle insan ve hayvan ayrımını koymayalım Anayasaya."

Yine müzakereler sırasında "büyükbaş hayvanlar" mevzuu gündeme geldiğinde, Aldıkaçtı "büyükbaş hayvanların gerçekten acı bir problem teşkil ettiğini" söylemiş ve "Eğer genel kurul emrederse Anayasa Komisyonumuz bu problemi de ele alabilir" demişti.

Ne var ki, insan-hayvan ayrımı yapmamaya itinâ gösteren ve büyükbaş hayvanların haklarının gerekirse Anayasada korunabileceğini beyan eden bir anlayış, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının temel hak ve hürriyetleri üzerinde fazla bir hassasiyet göstermedi. Danışma Meclisi üyesi Avni Müftüoğlu, yetkili merci emriyle meskenlerin aranması izninin sadece "millî güvenlik veya kamu düzeni bakımından gecikmesinde sakınca bulunan hallerle" sınırlandırılmasına dair bir önerge verdiği halde, bu önerge reddedildi ve "her hal ve şartta hâkim kararı olmaksızın arama yapmayı" esas alan madde, olduğu gibi kabul edildi. Böylece, anarşi, temel hak ve hürriyetlere getirilen sınırlamalara bir gerekçe olmaktan çıkarıldı ve anarşinin faturası, vatandaşların tamamına kesildi. Bu durum, *Yeni Nesil*'in 8

Ekim tarihli başyazısında şöyle değerlendiriliyordu:

"Gariptir, bir yandan bu tedbirler anarşiye karşı, bir alternatif olarak sunulurken, diğer yandan da anarşi bu tedbirlerin gerekçesi olmaktan çıkarılmaktadır. Oysa, anarşi bir gerekçe olarak muhafaza edilse bile, devletin temel hak ve hürriyetleri yok saymasına demokratik rejim içinde mâzeret bulmak mümkün değildir. Bu takdirde, anarşiye karşı devlet terörü bir alternatif olarak ortaya çıkarılmış olur. 'Evimize anarşist gireceğine polis girsin' anlayışı, vatandaşın devleti bir hâmi olarak görmesine mânidir. Çünkü evini anarşist basan bir vatandaşın sığınacağı devleti vardır; devlet karşısında ise vatandaşın Allah'tan başka iltica edebileceği hiçbir merci yoktur. Danışma Meclisi, vatandaş devlet karşısında böylesine çaresiz duruma düşüren bir anayasa taslağını ortaya çıkarmakla, 'Hürriyetler kalkarsa problemler de kalkar' anlayışını sergilemiştir. Halbuki bu anlayışa dayanan rejimler Türkiye'nin örnek aldığı değil, mücadele verdiği şeyin tâ kendisidir. Ve Türkiye bugün bir rejim arayışı içinde değil, vatandaşlarının hak ve hürriyetlerini teminat altına almanın arayışı içindedir. Danışma Meclisi, ne yazık ki, bu arayışa bir cevap sunmamış; kendisinden yeni bir anayasa beklenirken ortaya yeni bir rejim çıkarmıştır. Temennî ederiz ki, taslak bundan sonra geçireceği safhalarda demokratik hüviyete kavuşturulsun ve devlet ile milleti karşı karşıya getiren bir anayasa olmaktan çıkarılsın. Millet, bu tarihî vazifenin yerine getirilmesini, Millî Güvenlik Konseyinden beklemektedir."

DANIŞMA MECLİSİ'NDE İKTİDARLARIN SİVİLLEŞTİRİLMESİ İSTENDİ

Taslak orduyu siyasetin içinde tutuyor"

DDK Başkanının protokolda Başbakan'dan önce gelmesi tenkit edildi

Meclis Genel Kurulu, Anayasa tasarı-
nı üzerinde görüş-
tüyken Meclis Üyesi
Saveri Doğu, "anaya-
saların maddelerine
genel kural da ilke
olarak konulmalıdır"gini bildirmiş, cundurbaka-
na sorumluluk vermeden
yetkilerini arttırmama, yürüt-
meyi kısırlaştıracağını söyle-
miştir.
"Çankaya'dan eksantrik
hükümetler, güvenoyu alama-
ları"yinin tasarıdaki yapısına karşı
çıkıyor.
Doğu, devlet başkanının mu-kurulabileceğini anlatıyor.
Anayasa tasarılarının tamamı
mecliste daha sonra görüşüle-Devlet Danışma Komisyonu'nun
"müeyyir" bir karar olarak
karar verildiği, anayasa tasarı-meclis içinde en son maddesi in-
celeyen Doğu, devlet danışma
komisyonu başkanının protokolÜyesi Halil İbrahim Karal,
Anayasa tasarılarının tamamı
mecliste görüşülmesi açık-
larken, anayasa tasarılarında
sivil otoriteyi zayıflatır ve
askeri müdahaleleri teşvik
edici hükümler bulunduğunuKaral, konuşması
Türkiye'de en büyük
meclislerin sivil otorite
meselesi çok eskidir
askeri müdahalede
güne belirsizlik, bu
meseleleri araştı-

13 AĞUSTOS 1982

yasa taslağı böyle bir lüzumsuzluğun belgesi olarak ortaya çıkmıştır. Mevcud 1961 Anayasasındaki aksaklıklara çare arayıp, ıslahatçı hükümler getireceği yerde parlamenter demokrasi ile izah edilemeyecek değişik sistem arayışlarına girilmiştir. 1961 Anayasası esas alınarak devlet otoritesinin tesirli işleyişine engel olan bazı temel aksaklıkların giderilmesi gerekirken tamamen ters bir istikamete sapılmıştır.

Mübalahasız söylenebilir ki, mevcut taslak şu veya bu haliyle kabul edilmesi halinde milletin devletle olan diyalogu kopacaktır. Millet, devlet otoritesinin takdir ettiği kadarıyla yetinmeye mecbur edilmektedir. Siyasî iktidarlara vücut veren millet iradesi tercihlerini kabul ettirmek ve beklediği hizmetleri yaptırmak yetki ve imkânından mahrum bırakılmaktadır. Çünkü siyasî iktidarın kullanılması gereken yetkilerin büyük kısmı başka kaynağa kaydırılmaktadır. Halbuki Türkiye'yi siyasî buhrana sürükleyen en büyük sebep, yetki dağılımındaki dengesizliktir. Taslak bu dengesizliği, kaynak değişikliği yoluyla korumaktadır. Türkiye taslakta öngörülen bir Anayasa düzenine lâyık değildir.

Bunun içindir ki, ne yapıp yapılmalı, açıklanan taslağın esas alınması yerine 1961 Anayasasındaki boşlukları doldurucu düzenlemeye gidilmelidir. Böyle bir operasyon hem daha gerçekçi ve süratli hem de daha kolay gerçekleşecektir. İki yüz maddelik taslağın esas alınması halinde, en az 1961 Anayasası kadar tartışmalı bir muhteva ortaya çıkacaktır. Şu âna kadar değişik çevrelerden taslağa yöneltilen tenkitler gelişmelerin bu istikamette olacağını aşağı yukarı göstermiştir. Muhtevası tartışmalı bir taslağın risk ve sorumluluğunu üstlenmek herhalde pek arzu edilir olmasa gerektir.

1961 Anayasasının alelusul değişikliğine ne derece taraftar değil isek, siyasî hayatı alışık olmadığımız bir zemine oturtmaya çalışan son taslağa da taraftar olmak da o derece mümkün değildir.

de bulunan bir kitap, "okunmaya hazır bulunması" sebebiyle suç delili olarak alıkonmuş olabilir. Bunu da mahkemede hiçbir şekilde savunamaz, "Biz kitap okuyarak falan konuda bilimizi arttırmaya çalışıyorduk" diyemezsiniz. Çünkü yeni anayasa tasarisinin 42. maddesi, eğitim faaliyetlerinin her türlü devlet murakabesi altına almış ve "Eğitim ve öğretim, Atatürk inkılap ve ilkeleri doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, devletin gözetim ve denetimi altında yapılır" hükmünü getirmiştir!

Dahası var: Yeni anayasa tasarisinin 14. maddesi, diğer maddelerde getirilen sınırlamaları da kâfi bulmamış ve temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasında, Anayasasının da bir tarafa atılabileceği hükmünü getirmiştir. "Temel hak ve hürriyetlerin kullanılması kısmen veya tamamen durdurulabilir veya bunlar için *Anayasada öngörülen güvencelere aykırı önlemler alınabilir*" diyen bu madde, temel hak ve hürriyetlerinizi savunmak için Anayasayı bile bir teminat olarak göremeyeceğinizi ortaya koymaktadır. Yi-

ne aynı tasarı, 1961 Anayasasının 11. maddesinde yer alan "Kanun, temel hak ve hürriyetlerin özüne dokunamaz" ibaresini tamamen kaldırmak suretiyle, bu hak ve hürriyetlerin tamamen ortadan kaldırılabilmesi için bütün kapıları açık tutmuştur.

Anayasa tasarisinin basın hürriyetine ayrıca getirdiği sınırlamalar da, yine anarşi tehlikesiyle izah edilemeyecek kadar ağırdır. 28. madde, süreli yayınların mahkeme kararıyla geçici olarak kapatılabileceği hükmünü getirirken, kapatılan yayınların devamı mâhiyetindeki yayınları da ayrıca yasaklamaktadır. 30. madde ise, matbaa ve eklentilerinin müsadere edilebileceğini hükme bağlamıştır. Geçici olarak kapatılan bir yayın organı, elindeki matbaaya da el konduktan sonra, bir daha nasıl yayınına devam edebilecektir? Hiçbir hür ülkenin anayasasında misline rastlanamayacak bu hüküm, sansürden çok daha ağır bir müeyyide teşkil etmekte ve basın hürriyetini telâfisi imkânsız şekilde zedelemektedir.

Yine 28. madde, bazı hallerde yayınların dağıtımının "tedbir yo-

luyla da" önlenilebileceği hükmünü getirmiştir. Bu, bir gazetede neşredilecek bir yazının daha önceden yetkili mercilerce haber alınması ve gazete daha dağıtımına verilmeden, sür'atle dağıtımın önüne geçilmesi mânâsına gelmektedir. Nitekim, Anayasa Komisyonu Başkanı Orhan Aldıkaçtı, Danışma Meclisindeki müzakereler sırasında bu hususu doğrulamış ve "Günün birinde, bir sabah, bir gazetede Cumhuriyet aleyhine yayın yapılabileceği haber alınabilir. Tahribatın önlenmesi için, dağıtımdan önce toplama kararı verilebilir" şeklinde konuşmuştur.

Peki, bir gazetede nasıl bir yazı yayınlanacağını, yetkili merciler önceden nasıl haber alacak?

Bunu da komisyon üyesi Muammer Yazar açıklamakta ve yetkili mercilerin, gazetelere resmî görevliler yerleştireceğini söylemektedir: "Bunun yolları gayet kolaydır ve çoktur. Bununla görevli olan kolluk memurları, kolluk teşkilâtı, elbette bunun tedbirini alır, ihbar olur, içrisine adam konur."

Geçici bir madde ile siyasî parti liderlerine seçim yasağı konuyor

Taslak kesinleşince sadece övülecek

Devlet Tutanma Teşkilatı anayasa metninin müspet propagandaını yapacak

MGK tasarıda fazla değişiklik yapılmadı.
Evren anayasayı tutanma gezilerine çıkıyor

“Her Meclis”
“Gülbenk” Komitesi’nin
a tasarıları 20-21 Ekim ta-
arısında tamamlanmış
akı bildirilmiştir.
Her günkü Meclisler günde
e yer alan bir habere göre
bu tasarı dörtte üçü ile
Anayasa tasarıları dörtte
giriş, bildirme ondan
ana getiren 79 sayılı
MGK’nın anayasa tasarıları
zinde fazla değişiklik yap-
madığı bildirilmektedir. Ko-
seyin tasarıları yeni bir peçet
madde eklenerek siyasî parti
liderlerinin seçimine katılma-
masını kararlaştıracak olan
bir hüküm arasındadır. Tasarı
da henüz de ilgili yeni düst-
müre de girmektedir.
Öte yandan anayasadan tas-
tutanma için Devlet Tutanma
Teşkilatı görev almaktadır. Tev-

Eski Dışişleri ve Savunma Bakanı Hasan Esat Işık:

Bu anayasa ile halk oyundan bile kaçıldı

İşık “Türkiye’de dar bölgeci bir seçim sistemi en iyi usul olacaktır” dedi

Ankara (İHA)
Millî Savunma eski Bakan-
larından Hasan Esat Işık, Er-
geni Terhisi’nin “arkasında
Soyerlerden başka unsurla-
rınla bulundukları birerler.
“Amerika’da bulunan birkaç
sanatçı Türkiye’yi temsil et-
tiler” sözleriyle, “devlet, işık,
siyasî partiler ve seçim kanu-
nuna ilgili olarak da Türkiye’

Hasan Esat Işık “Eğer karlılıkların bir dengesi varmış ise
evrenin bu ruhla ad bakla bir aydın” dedi...

11 EKİM 1982

Suçlu anarşi mi, millet mi?

8 EKİM 1982

Danışma Meclisi, kendisine tevdi edilmiş en mühim vazifeyi teşkil eden Anayasa Taslağı üzerinde bir yıla yakın bir zaman harcadı. Bu çalışmaların ancak en son ve cüz’i bir kısmı açık olarak cereyan ettiği için geri kalan safhalarda ne derece ciddi bir çalışma yapıldığını bilemiyoruz. Fakat ortaya çıkan taslak, ciddi ve ehliyetli bir çalışma bir yana dursun. Danışma Meclisinin, probleme, yaklaşma açışım bile sıhhatli bir şekilde tesbit edemediğini göstermektedir. Temel hak ve hürriyetlerle ilgili olarak getirilen yenilikler, bu hatalı yaklaşımın delillerinden bir kısmını teşkil etmektedir.

Danışma Meclisinden istenen, evvelki anayasanın, devleti anarşi ile baş etmekten alıkoyan açıklarım kapatmaktan ibaretti. Bunun da yola, eğer demokrasi rejimi içinde kalınacaksa, devlet idaresinde hâkim hale gelen milletten başka unsurların ayıklanmasından geçmeliydi. Fakat Danışma Meclisi, kendisinden beklenenin tersini yaparak, anarşinin faturasını bu unsurlara değil, milletin kendisine çıkarmıştır. Anayasa taslağında, milletin temel hak ve hürriyetlerinden başkaca bir anarşi sorumlusu aramak hayli güçtür.

Yeni anayasa taslağı, 1961 Anayasasının 11. maddesinde yer alan “Kanun, temel hak ve hürriyetlerin özüne dokunamaz” ibaresini bütünüyle kaldırmış; bunun yerine, 12. madde ile “temel hak ve hürriyetlerin tamamının sınırlanabileceği” hükmünü getirmiştir. Böylece devlet, vatandaşlarının temel hak ve hürriyetlerini temin etmek gibi bir mükellefiyetten, daha doğrusu, var oluşu sebebinden tecrid edilmiştir.

1961 Anayasası, “millî güvenlik veya kamu düzeni bakımından gecikmede sakınca bulunan hallerde” hâkim kararı olmaksızın yetkili bir merciin emriyle kişilerin üzerini, özel kâğıtlarını, eşyasını arama ve el koyma, meskene girme ve arama yapma izni devleti zaten veriyordu (15. ve 16. maddeler). Yeni anayasa taslağının 21. ve 22. maddeleri ise, “millî güvenlik veya kamu düzeni bakımından” ibaresini kaldırmış, devletin herhangi bir sebeple vatandaşın temel hak ve hürriyetlerini ihlâl edebilmesini kanun altına almıştır. Eski anayasanın 17. maddesi haberleşme gizliliğinin sadece hâkim kararıyla sınırlanabileceği hükmünü getirirken, yeni taslakta yine millî güvenlik veya kamu düzeni gibi bir gerekçe olmaksızın ve hâkim kararma

Din ve vicdan hürriyeti

LÂİKLİĞİN DİNSİZLİK MÂNÂSINA gelmediği, yıllardan beri devlet yetkilileri tarafından tekrarlanan bir gerçektir. Ne var ki, ülkemizde lâikliğin “ne mânâyâ geldiği” de henüz açıklığa kavuşmuş değildir. 1961 Anayasasının din ve vicdan hürriyetine dair 19. maddesindeki sınırlamalar ve Türk Ceza Kanununun 163. maddesi, lâikliği teminat altına almaktan ziyade, din ve vicdan hürriyetini tahdid eder şekilde işlemiştir. Bu sınırlamaların, en mâsum dinî faaliyetleri bile kanun takibine uğrattak kadar esneklik taşıdığına şahit olarak binlerce dâvâ vardır. Bu durumda, bahsi geçen sınırlamaların, din ve vicdan hürriyeti üzerine en küçük bir gölge düşürmeyecek şekilde tekrar tanzim edilmesi, lâikliğin, tıpkı Batı ülkelerindeki gibi, “dinsizlik mânâsına değil, din ve vicdan hürriyeti mânâsına gelen” bir mâhiyet alması için zaruret olarak ortaya çıkmaktadır.

1961 Anayasasının 19. maddesi, “Kamu düzenine veya genel ahlâka veya bu amaçlarla çıkarılan kanunlara aykırı olmayan ibadetler, dinî âyin ve törenler serbesttir” hükmünü getiriyordu. Yeni anayasa tasarisının 24. maddesinde bu serbesti, aynı sınırlamalar içinde ifade edilerek şöyle denmektedir: “İbadetler, dinî âyin ve törenler serbesttir; bunlar kamu düzenine, genel ahlâka ve

bu amaçlarla çıkarılan kanunlara aykırı olamaz.”

1961 Anayasasının 19. maddesi, devleti dinî esaslara dayandırmaya çalışmayı veya dinî değerleri istismar etmeyi şu şekilde yasaklıyordu: “Kimse, devletin sosyal, iktisadî, siyasî veya hukukî temel düzenini, kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasî veya şahsî çıkar sağlama amacıyla, her ne suretle olursa olsun, dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz.”

Yeni anayasa tasarisının 24. maddesi ise, aynı sınırlamaları, üzerine yenilerini de ilâve ederek, şöyle belirtmektedir: “Millî egemenlik veya Cumhuriyet ilkelerine aykırı olarak, kimse devletin sosyal, ekonomik, siyasî veya hukukî temel düzenini, kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasî ya da şahsî çıkar veya nüfuz sağlama amacıyla dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan değerleri, her ne suretle olursa olsun, istismar edemez ve kötüye kullanamaz.”

Yeni anayasa tasarısı, bundan ayrıca, başka maddelerinde de aynı sınırlamaları daha da şiddetlendirerek tahkim etmiştir. 13. madde, “din ve mezhep ayırımı yaratmak veya bu kavram ve görüşlere dayanan bir devlet düzeni kurmak ama-

ciyla kullanılan temel hak ve hürriyetlerin kaybedileceği” hükmünü getirmiştir. Bu maddenin hükmüne göre, Türk Ceza Kanununun 163. maddesinden dolayı hüküm giyen bir vatandaşın, din ve vicdan hürriyetinden ilelebed mahrum bırakılması gerekmektedir.

Anayasa tasarisının 12. maddesinde ise, temel hak ve hürriyetlerdeki sınırlamaların, “temel hak ve hürriyetlerin tümü için geçerli olduğu” kaydedilmekte ve böylece din ve vicdan hürriyeti de, otomatik olarak, sınırlanabilecek veya tamamen durdurulabilecek hürriyetler şümülüne alınmaktadır. Anayasanın bu maddesine dayanarak, günün birinde bir idarenin bütün câmilerin kapısına kilit asması, sokaklarda başörtülü dolaşmayı yasaklaması, Kur’an veya dinî bir kitap okumayı suç ilân etmesi mümkün hale gelmektedir.

Anayasa tasarisının 14. maddesi ise, sıkıyönetim ve olağanüstü hallerde “temel hak ve hürriyetlerin kullanılmasının kısmen veya tamamen durdurulabileceğini veya bunlar için Anayasada öngörülen güvencelere aykırı önlemler alınabileceğini” ifade etmektedir. Bu da, diğer temel hak ve hürriyetlerle birlikte, din ve vicdan hürriyetinin de tamamen durdurulmasına karşı Anayasanın dahi bir teminat ifade edemeyeceğini ortaya koymaktadır.

ihtiyaç duymadan, devlete aklına estiği anda herhangi bir gerekçeyle haberleşmenin gizliliğini ihlâl etme hakkı tanımıştır. "Millî güvenlik veya kamu düzeni" gibi gerekçeler de kaldırıldıktan sonra, getirilen bu fevkalâde ağır tedbirlerin anarşi ile mücadele hedefine dönük olduğunu kim, nasıl iddia edebilir?

Velev yukarıdaki maddelerde bahsi geçen kayıtlar muhafaza edilmiş olsa idi, bunun dahi vatandaş için ciddi bir teminat teşkil edebileceğine inanmak zordur. Çünkü taslağın 14. maddesi, temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasında veya tamamen durdurulmasında "Anayasada öngörülen güvencelere aykırı önlemlerin alınabileceğini" zaten hükme bağlamıştır. Böylece vatandaş, peşin olarak, temel hak ve hürriyetlerle ilgili her türlü teminattan mahrum hale getirilmiş, devlet Anayasa ile mukayyet tutulmayarak her türlü hareketinde serbest bırakılmış, kısacası, Anayasanın da mânâsı kalmamıştır.

Gariptir, bir yandan bu tedbirler anarşiye karşı bir alternatif olarak sunulurken, diğer yandan da anarşi bu tedbirlerin gerekçesi olmaktan çıkarılmaktadır. Oysa anarşi bir gerekçe olarak muhafaza edilse bile, devletin temel hak ve hürriyetleri yok saymasına demokratik rejim içinde mazet bulmak mümkün değildir. Bu takdirde, anarşiye karşı devlet terörü bir alternatif olarak ortaya çıkarılmış olur. "Evimize anarşist gireceğine polis girsin" anlayışı, vatandaşın devleti bir hami olarak görmesine mânidir. Çünkü evini anarşist basan bir vatandaşın sığınacağı devleti vardır; devlet karşısında ise vatandaşın Allah'tan başka iltica edeceği hiçbir merci yoktur. Danışma Meclisi, vatandaş devlet karşısında böylesine çaresiz duruma düşüren bir anayasa taslağını ortaya çıkarmakla, "Hürriyetler kalkarsa, problemler de kalkar" anlayışını, sergilemiştir. Hâlbuki bu anlayışa dayanan rejimler Türkiye'nin örnek aldığı değil, mücadele verdiği şeyin tâ kendisidir. Ve Türkiye bugün bir rejim arayışı içinde değil, vatandaşların hak ve hürriyetlerini yazık ki, bu arayışa bir cevap sunmamış; kendisinden yeni bir anayasa beklenirken ortaya yeni bir rejim çıkarmıştır. Temenni ederiz ki, taslak bundan sonra geçireceği safhalarda demokratik bir hüviyete kavuşturulsun ve devlet ile milleti karşı karşıya getiren bir anayasa olmaktan çıkarılsın. Millet, bu tarihi vazifenin yerime getirilmesini, Millî Güvenlik Konseyinden beklemektedir.

Danışma Meclisi taslağa son şeklini vermek üzere...

Anayasa ile birlikte Evren'in Başkanlığı da oylanmış olacak

Haber Merkezi
Anayasanın referandumla sunulması sırasında Millî Güvenlik Konseyi Başkanı Orgeneral Kenan Evren'in de Cumhurbaşkanı olarak oylanması kararlaştırılmıştır.

Cumhuriyet Konseyi'nin nasıl kanunlaşacağı henüz kesinlik kazanmadı

Divanı ve Komisyon seçimlerinin büyük bir ihtimalle 4 Eylül Pazartesi günü yapılacağı belirtilmiştir. Normal olarak 1 Eylül'de biten birinci çalışma yılı sonunda yapılması gereken baş-

19 EYLÜL 1982

Vicdan hürriyeti üzerine

Yeni anayasa tasarısının 24. maddesi, Danışma Meclisindeki müzakereler sırasında üyelerin ağır tenkitlerine muhatap oldu. Beşir Hamitoğulları, bu maddede, birinci derecede inanmayanların hürriyetinin teminat altına alındığını söyledi. "Nüfusunun yüzde 99'u Müslüman olan bir ülkede, önce inananların hürriyeti teminat altına alınmalıydı" şeklinde konuşan Hamitoğulları, bir kısım aydınların dine karşı çıkmakla daha ilerici olacakları kanaatini taşıdıklarını ve İslâm konusu geçince rahatsız olduklarını kaydetti.

Danışma Meclisi üyelerinden Mustafa Alpdündar da, 24. maddede "vatandaşların dinî âyin ve törenlere katılmaya zorlanamayacağı" belirtildiğini; ancak bu törenlere "katılmamaya da zorlanamayacağı" ifade edilmediğini söyledi. Bu durumda, meselâ bir vatandaşın Cuma namazına gitmeye zorlanması Anayasaya göre suç sayılırken, gitmemeye zorlanması suç telâkkî edilmiyordu. Bu arada, komisyon sözcüsü Şener Akyol, tenkitleri cevaplandırırken, "özel kişilerin din eğitimi yaptıramayacaklarını" ayrıca kaydetti.

24. madde üzerinde yoğunlaşan tepkiler karşısında, Anayasa Komisyonu sözcüsü Şener Akyol beklenmedik bir açıklama yaparak, Anayasanın başlangıç kısmına "Allah" adının konacağını bildirdi. Bu açıklama üzerine tenkitler de, müzakereler de son buldu ve 24. madde bu şekliyle kabul

edildi. Lâkin, daha sonra geçici maddeler açıklandığı zaman, Allah adının başlangıç kısmında yer almadığı görüldü. Başlangıç kısmına Allah adının ilâvesi yolunda yapılan bir teklif de reddedildi.

24. maddenin din ve vicdan hürriyetine getirdiği sınırlamalar, basında da tepki gördü. 12 Ekim tarihli başyazısında, *Yeni Nesil*, "Eğitimin tamamını Anayasa ile devletin gözetim ve denetimi altına almanın hukuk devleti ile izah edilir tarafı var mıdır?" diye soruyor ve şöyle devam ediyordu:

"Yeni tasarı, 'Devlet vatandaşın neyi öğrenmesi gerektiğini düşürse onu öğretir; vatandaşın kendi imkânlarıyla bundan fazlasını öğrenmesi yasaktır' anlayışını getirmektedir. Nitekim, din derslerinin mecburî kılınması kararına gerekçe teşkil eden Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliğinin din eğitimi raporu da, 'din derslerinin İmam Hatip Liselerine ilgiyi azaltmasının beklendiğini' (*Cumhuriyet*, 1 Ağustos 1981, s. 10) belirterek, mecburî din dersleri ile din eğitiminin yaygınlaştırılmasından ziyade, daraltılmasının hedef tutulduğunu göstermektedir.

"Kısacası, Danışma Meclisince alelacele kabul edilen şekliyle yeni anayasa tasarısı, din ve vicdan hürriyetiyle ilgili olarak ferahlama değil, düşünülebiyecek en ağır tehditleri getirmiştir. Vicdan hürriyetini ve bu tasarıyla birlikte savunmanın imkânı yoktur. Bilâkis, tasarımı bu yönden savunmak, din

ve vicdan hürriyetine cephe almaktan hemen hemen farksız hale gelmiştir. Ümidimiz odur ki, tasarının bu fevkalâde tehlikeli tarafı, Millî Güvenlik Konseyinde ayıklansın ve lâikliğin din-sizlik mânâsına gelmeyeceği, referandumla sunulacak olan anayasanın ruhuna iyice sindirilsin."

Aynı gazetenin 23 Ağustos tarihli başyazısı da, taslakta "bizim bünyemize uygun bir lâiklik" hevesinin lâikliği vicdan hürriyeti olmaktan çıkardığını ve Türk milletini Batılılar kadar vicdan hürriyetine lâyık görmediğini kaydederek şunları ifade ediyordu:

"Lâiklik neden Avrupa'nın ve Amerika'nın insanları için vicdan hürriyeti demek olsun da, bizim milletimiz için bir mağduriyet sebebi teşkil etsin? Bünyeye uygunluk iddiası, Türk milletinin Avrupalılar veya Amerikalılar kadar vicdan hürriyetine lâyık olmadığı görüşünü de zarurî olarak beraberinde getirir. . . . Her aksaklıktan milleti mes'ul tutan ve milleti en tabîî hak ve hürriyetlerine ehil görmeyen bir zihniyet, öyle anlaşıyor ki, memleketin son yıllarda içine sürüklendiği bâdirelerin cezasını yine millete çektirmek temâyülündedir. . . . Vicdan hürriyeti, eğer, herkesin kendi inancını içinde saklamasından ve dilediği mabede serbestçe gidip gelmesinden ibaret bir şekilde telâkkî edilecekse, bu kadarlık bir hürriyetin mevcut olmadığı bir ülke yeryüzünde zaten yoktur. Hattâ Polon-

1961 Anayasasının 19. maddesi, dinî eğitim ve öğrenimi, kişilerin kendi isteğine bağlıyordu. Yeni anayasa tasarısının 24. maddesi, bu hususta iki değişiklik getirerek şu hükmü koymuştur: "Din ve ahlâk eğitim ve öğrenimi ilk ve orta öğretim kurumlarında zorunlu olup devletin denetim ve gözetimi altında yapılır."

Bu hususta getirilen yeniliklerden birincisi, ilk ve orta öğretim

müesseselerinde din ve ahlâk derslerinin mecburî tutulmasıdır ki, bu husus milletin müşterek bir isteğini teşkil etmektedir.

İkinci yenilik ise, dinî eğitimin "devletin denetim ve gözetimi altında yapılması" şartıdır. Nitekim bu husus, tasarının 42. maddesinde de ayrıca şu şekilde belirtilmektedir: "Eğitim ve öğrenim, Atatürk inkılâp ve ilkeleri doğrultusunda, çağ-

daş bilim ve eğitim esaslarına göre devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz."

Yukarıda zikrettiğimiz eğitim ve öğrenimle ilgili kayıtların hiçbirisi 1961 Anayasasında mevcut değildi. Yeni anayasa tasarısında bu tedbirlerin anarşiye karşı bir tedbir olmak gerekçesiyle getirildiği anlaşılmaktadır; ne var ki, bu sınırlamalardan mâsum vatandaşların, anar-

"ANAYASADA LAİKLİĞE AÇIKLIK GETİRİLMELİ"

Haber Merkezi
Anayasa tasarısı üzerinde konuşan Çankırı üyesi Şükrü Başbuğ, "Cumhurbaşkanının yetkili ve bağımsız olmasının bünvenize daha uygun olduğu"

Din eğitiminin mecburî olması gerektiği belirtildi

ise, "Seçim sisteminin Anayasa'da ana çizgisi ile belirlenmesi, seçilmesinin daha faydalı olacağı" bildirmiştir. Şişli Ergin ise seçim sistemi anayasa ana çizgisi ile belirlenmelidir.

13 AĞUSTOS 1982

Geçici maddeler ve demokrasi

(kapatma sebebi olan yazı)

20 EKİM 1982

Siyasî partilerin feshedilmesi, 12 Eylül idaresinin tavrında mühim bir değişmeyi işaret etmektedir. Bugüne kadar böyle bir tasarruf hiçbir şekilde bahis mevzuu edilmediği gibi, idare bu konudaki ihtimallerin dile getirilmesi karşısında bile fevkalâde hassas davranmış ve vatandaşlara birçok defalar teminat vermek ihtiyacını duymuştu. Nitekim sayın Evren TV konuşmasında bu eski tavrı hatırlatmış ve 'Demokrasiye inancımızın bir gereği olarak, siyasî partilerin sadece faaliyetlerinin durdurulmasıyla yetinilmiştir' demiştir. Geçen hafta sonunda çıkan sürpriz karar bu inançta veya demokrasi telâkkisinde bir değişiklik ihtimalini hatıra getirebilecek istidattadır. Siyasî partilerin feshedilmesi, belki de içinde bulunduğumuz devrenin bir dönüm noktasını teşkil edebilecektir. "Alınan kararın Danışma Meclisi çalışmaları üzerinde nasıl bir müsbet tesir icra edeceği belli değildir. Oysa Milli Güvenlik Konseyi, Danışma Meclisi üyelerinin seçiminde bütün yetkiyi üzerinde toplamakla bu hususu kendi açısından yeterince tedbir altına almıştı. Siyasî partilerin telkinlerinden müteessir olması muhtemel isimler listeye alınmayarak bu tedbirler baştan sağlama bağlanabilirdi. Siyasî partilerin feshedilmesi, gerekçesi ne olursa olsun, seçmen kitlesinin bir kısmını değil, tamamını rencide edebilecek bir davranıştır. Böyle bir tavrın milletimizin isteğini aksettirdiği şeklindeki bir görüşü delile dayandırmak ise, maddeten imkânsızdır; çünkü karar bir referandum neticesinde alınmamıştır. "Kararın kendisinde olduğu kadar gerekçesinde de bir tavır değişikliğinin alâmetleri göze çarpmaktadır. 1980 12 Eylül'ünün sabahında, memleketin o günkü vasata gelişinden mes'ul olarak pek çok Anayasa kuruluşu sayılmıştı. Bu, yerden göğe kadar hak verilebilecek bir tavidir; çünkü o günkü vasatta memleketin bir uçuruma sürüklenmesi karşısında seyirci kalanlar veya bu sürüklenişe bizzat yardım edenler, devlet idaresinin bir iki kesimine tahsis edilemeyecek kadar her kademe ve her sahada yaygın durumdaydı. Daha doğrusu, memleketin 12 Eylül'e gelişinde mes'uliyet sahibi olmayan bir kesimi göstermek hemen hemen imkânsızdı. Fakat zamanla bu ithamlar, sadece muayyen bir kesim üzerinde kesifleşmeye başladı. Meselâ geçmiş devrin siyasî mücadelelerinde en az partiler kadar iştirak sahibi olan bazı yargı organları, fonksiyonlarına aynı yetkilerle devam ederken, siyasî parti

Geçici maddeler

ANAYASA MÜZAKERELERİNİN son safhasında Danışma Meclisine sunulan ve aynen kabul edilen geçici maddeler, Anayasa tasarısının en ziyade tepkileri dâvet eden maddeleri arasına girmiştir. Geçici maddeler, bir yandan Anayasa referandumunu aynı zamanda Cumhurbaşkanlığı seçimi şekline de sokarken, diğer yandan Cumhurbaşkanlığı Konseyi adı altında yeni bir müesseseye daha getirmiş, ayrıca Millî Güvenlik Konseyi üyelerine ömür boyu dokunulmazlık hakkı tanıyarak daha sonraki hayatlarının tanzimi için hususî bir kanun çıkarılmasını esas almıştır.

Yeni Anayasa tasarısının geçici maddeleri, başlıca şu hükümleri ihtivâ etmektedir:

•Bu Anayasa tasarısı referandumda kabul edildiği takdirde, Millî Güvenlik Konseyi Başkanı da kendiliğinden Cumhurbaşkanı sıfatını kazanarak, önümüzdeki yedi yıl içinde, Cumhurbaşkanının bütün yetkilerini kullanacaktır.

•Millî Güvenlik Konseyinin diğer üyeleri ise, Cumhurbaşkanlığı Konseyi üyesi haline geleceklerdir. Cumhurbaşkanlığı Konseyinin vazifeleri, geçici üçüncü maddede şöyle sıralanmaktadır:

"a. Türkiye Büyük Millet Meclisiince kabul edilerek Cumhurbaşkanlığına gönderilen, bu anayasada yazılı temel hak ve hürriyetlere ve ödevlere, lâiklik ilkesine, Atatürk inkılaplarının, millî güvenliğin ve kamu düzeninin korunmasına,

TRT kurumuna, milletlerarası antlaşmalara, dış ülkelere silâhlı kuvvet gönderilmesine ve yabancı kuvvetlerin Türkiye'ye kabulüne, olağanüstü yönetime, sıkıyönetim ve savaş haline dair kanunlar ile, Cumhurbaşkanınca gerekli görülen diğer kanunları, 109. madde ile Cumhurbaşkanına tanınan 10 günlük süreden ayrı olarak, yayınlanmalarından önce 10 günü aşmayacak bir süre içinde incelemek.

"b. Cumhurbaşkanının istemi ve tesbit edeceği süre içinde:

"Genel milletvekili seçimlerinin yenilenmesine ve ertelenmesine, olağanüstü yönetim yetkisinin kullanılmasına ve alınacak tedbirlere,

"TRT kurumunun yönetim ve gözetimine, gençliğin yetiştirilmesine ve Diyanet İşlerinin düzenlenmesine ilişkin konuları incelemek ve görüş bildirmek.

"c. Cumhurbaşkanının istemine göre iç ve dış güvenlik ile gerekli görülen diğer konularda inceleme ve araştırma yapmak ve sonuçlarını Cumhurbaşkanına sunmak.

"d. Yukarıdaki fıkralarda bildirilen çalışmalara ilişkin konularda Bakanlar Kurulundan sözlü ve yazılı bilgi almak."

Cumhurbaşkanlığı Konseyi, böylece, millet iradesinden kaynaklanmayan yeni bir kuvvet olarak devlet idaresinde müessir kılınmakta ve bu kuvvete karşı, Bakanlar Kurulu, gerektiğinde yazılı veya sözlü bilgi vermekle mükellef tutulmaktadır.

şistlerden çok daha fazla mutazarrır olması kaçınılmaz gözükmektedir. Çünkü eğitimin her türlüşünü belli şartlara bağlayan ve devletin kesin murakabesi altına sokan bu hükümler karşısında, bir Kur'an kursu açılması, bir câmi hocasının cemaatten birisine ilmiyal bilgisi vermesi veya Kur'an öğretmesi, birkaç kişinin bir arada toplanıp kitap okuması bile Anayasa suçu vasfına bürünmektedir.

yöneticileri, sadece içinde bulunduğumuz devreyi değil, istikbali de içine alan bazı tehditlere muhatap oldular. Nihayet geçen haftaki kararlar, siyasî partilerin, anarşiden sorumlu yegâne kuruluşlar olduğu ve bu partilerin kapatılmasıyla problemlerimizin halledilmiş olacağı inancı, bugünkü idarenin politikası olarak resmen tescil edildi. Bundan 13 ay önceki şümüllü bakış açısını bu kararda müşahade edebilmek kolay değildir. "Kararın gerekçesini izah eden konuşmasında sayın Evren, Türkiye'de siyasî partilere dayalı demokratik sistemin mutlaka kurulacağını taahhüt etmiştir. Bununla beraber, siyasî partilere karşı umumî bir itimatsızlık, konuşmanın bütününde göze çarpmaktadır. Nitekim aynı konuşmasında sayın Evren, '1950'den beri yapılan hatalardan' söz ederek demokrasi tarihimizin bütününe tenkitlerinin içine almıştır. Bir bakıma haklıdır; zira bir işte hata yapmak için önce o işe başlamak gerekir. 1950'den önce demokrasiden bahsetmek mümkün olmadığına göre, demokrasi rejimi içindeki hatalardan bahsetmeye de imkân yoktur. Düşündürücü olan, bu atfın 1950 öncesini tebrie eder bir mahiyet taşımasıdır. Antidemokratik bir devrenin, demokratik bir rejim kurma çalışmaları esnasında takdirle yâd edilmeye başlaması, umumî efkârda tereddütlere yol açabilir. "Siyasî partilerin hatasızlığını ileri sürmek, muhakkak ki, aklın kabul edeceği bir yol değildir. Hatta memleketin anarşi vasatına sürüklenmesinde rol oynayan bu hatalar arasında, suç ortaklığı ve ihanet derecesine varan numuneler ortaya koymak dahi mümkündür. Fakat bu konuda yapılacak bir değerlendirme, siyasî sorumluluk takdir etme mâhiyetini taşıyacağı için, bu değerlendirmenin yegâne ve şeriksiz mercii, millet olmalıdır. 27 Mayıs hareketi milletin bu yetkisini kullanmış ve arkasında iyi bir hatıra bırakmamıştır. Bu hakikatin idraki içinde olarak Sayın Evren, daha Önce yabancı bir gazeteye verdiği beyanatta kendisinin 'politikacıları değerlendirecek bir merci olmadığını' ifade etmiş, yaklaşık bir sene önceki bir konuşmasında ise kendisinden partilerin kapatılmasını isteyen bir vatandaşa tebessümle mukabele ederek 'herşeyi millettten sorarak yapacaklarını' bildirmişti. Siyasî partileri feshetme kararı ile, idarenin evvelce kaçındığı bir değerlendirme, hem de ayırım yapmaksızın fiilen gerçekleştirilmiştir. Bu tavır değişikliğine sebep olarak Sayın Evren, 'bir takım problemlerin dış ülkelere jurnal edilmiş olmasını' göstermektedir. Dış ülkelere jurnal edilmenin idarede hissi bir tepkiye yol açması ne kadar mâkul karşılanırsa karşılanırsın, tavır değişikliğine gerekçe teşkil etmesini

anlamak kolay değildir. Çünkü ortada taahhütler vardır. İstenmeyen gelişmeler bu taahhütlerden birinin geri alınması neticesini doğurabiliyorsa, bu durumun yol açtığı hayal kırıklığından, diğer taahhütlere olan inancın da müteessir olması kuvvetle muhtemeldir. Bu ise, içinde bulunduğumuz vasatta arzu edilmeyecek bir durumdur. Zira demokrasimizin

geleceği kadar Silahlı Kuvvetlerimizin itibarı da yürütülmekte olan çalışmaların her safhasında kusursuz bir devlet-millet bütünlüğünü zarurî kılmaktadır. Türkiye'nin tarihî, coğrafi ve beynelmilel özelliklerine sahip bir ülke için ise, ne demokrasiden, ne de Silahlı Kuvvetlerinin itibarından daha değerli bir unsur düşünmek imkânsızdır.

18 EKİM 1982

•Cumhurbaşkanlığı Konseyini teşkil edecek olan şimdiki Millî Güvenlik Konseyi üyeleri, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerine tanınan özlük hakları ile dokunulmazlığa da sahip olacaklardır.

•Millî Güvenlik Konseyi üyelerinin dokunulmazlıkları, Cumhurbaşkanlığı Konseyindeki vazifeleri sona erdikten sonra da, ömür boyu devam edecektir.

•Konsey üyelerinin, vazifeleri bittikten sonraki hayat şartları ve imkânları, hususî kanunla düzenlenecektir.

•Millî Güvenlik Konseyinin, bu konseyce tayin edilmiş hükûmetlerin ve Danışma Meclisinin karar ve tasarrufları hakkında cezaî, malî veya hukukî mes'ûliyet iddiası ileri sürülemeyecek ve bu maksatla her-

hangi bir yargı merciine başvurulamayacaktır.

•Bu anayasanın kabulünden sonraki yedi yıl içinde Cumhurbaşkanı, Anayasa değişikliklerini veto etmek hakkına sahip olacaktır. Bu takdirde, Türkiye Büyük Millet Meclisinin Anayasa değişikliğinde ısrar etmesi için, üye tam sayısının dörtte üç çoğunluğu ile karar alması gerekecektir.

Anayasa ve geçici maddeler

Anayasa tasarısının geçici maddelerin açıklanması, Türkiye'de fevkalâde dönemin seçimlerle birlikte sona ermeyeceği, en az bir yedi yıl daha devam edeceği yolundaki yorumlara kuvvet kazandırdı. Danışma Meclisi Anayasa Komisyonu Başkanı Orhan Aldıkaçtı da, müzakerelerin bir yerinde bu hususu itiraf etmekten kendisini alamadı ve "Seçimle belki olağanüstü devir bitecek, belki bitmeyecek, bilemiyorum" dedi. Aldıkaçtı, geçici maddeleri, "Lütf dağıtmıyoruz; milletin ve Meclisin şükran borcunu ödüyoruz" şeklinde savunuyordu. Buna karşılık, 21 Eylül tarihli yazısında *Tercüman*'dan Nazlı Ilıcak şu suali sordu:

"Hiçbir baskının yapılmadığı bizzat Aldıkaçtı'nın açıklamalarıyla sabittir. Demek, Sayın Devlet Başkanımız ve sayın Konsey üyeleri, 'Yedi yıl daha iş başında

kalalım' gibi bir telkinde bulunmuyorlar. Öyleyse, neden hiç de demokratik olmayan bir sistem halka benimsetilmek isteniyor?"

Milliyet'ten Metin Toker de, Danışma Meclisini, "kendi hazırladığı bir anayasa metnine bu anayasaya aykırı geçici maddeler ekleyen tarihteki ilk meclis" olarak vasıflandırıyor ve şöyle devam ediyordu:

"Anayasa metni, 6. Maddesinde, 'Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz' derken, 12. geçici madde, MGK'nin bugünkü üyelerine, Cumhurbaşkanlığı Konseyindeki görevleri sona erdikten sonra da, şahısları itibarıyla ömür boyu dokunulmazlık tanımaktadır. ... Görevlerini tamamlayıp 'alelâde vatandaş' olmuş dört kişiye ömür boyu imtiyaz tanımayı Anayasa Mahkemesi reddeder. Böyle bir

reddin, ondan çok önce MGK'nin kendisinden geleceği şüphesizdir." (20 Eylül.)

Yine Metin Toker, 12 Eylül tarihli yazısında, Cumhurbaşkanının tek aday olarak oylanmasını ağır bir şekilde tenkid ediyor ve Evren'in Cumhurbaşkanlığı ister Anayasa ile birlikte oylansın, isterse ayrı bir sandıkta oya sunulsun, her iki halde de neticenin demokrasi ile bağdaşmayacağını söylüyordu:

"Anayasaya 'evet' demek otomatik şekilde Kenan Evren'in Cumhurbaşkanlığına 'evet' anlamına gelirse, bu seçim değil, plebisit olur. Plebisitle bir Cumhurbaşkanı, III. Napolyon gibi imparator yapılır, ama bir demokrasiye devlet başkanı seçilmez. İkinci bir sandıkta oy kullanılırsa, tek adaylı veya uydurma başka adaylı bu seçim, Batılı demokrasilere değil, halk demokrasilerine uygun düşer."

Kesin tasarı üzerine

21 EKİM 1982

Milli Güvenlik Konseyince son şekli verilerek Resmi Gazetede yayınlanan anayasa tasarısı, esas metinde temele inen bir değişikliğe uğramamış, yapılan değişiklikler birtakım rötuşlar seviyesinde kalmıştır. Başlangıç kısmı ve geçici maddelerde ise Danışma Meclisinin getirdiği hükümlerin oldukça ilerisine varan bazı yenilikler ortaya çıkmıştır. Bu durumda, Danışma

Meclisince hazırlanan tasarı'nın Konseyde köklü bir değişikliğe uğramaktan ziyade, üzerine ilaveler yapıldığı anlaşılmaktadır. Kesin tasarı'nın ortaya çıkardığı tabloyu hülasa edersek:

Temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması ve durdurulması ile ilgili hükümlerde aynı espi muhafaza edilmiştir. 13. maddede, sınırlamaların bütün temel hak ve hürriyetler için geçerli olduğu yine kaydedilmektedir. Gerçi hak kaybı hükmü bu maddeden çıkarılmış, vve hürriyetlerin kanunla sınırlandırabileceği belirtilmiştir; ancak 15. maddede, temel hak ve hürriyetlerin kısmen veya tamamen durdurulmasında "Anayasa'da öngörülen güvencelere aykırı tedbirlerin alınabileceği" hükmü muhafaza edilmiştir. 20, 21 ve 22. maddelerde kişilerin üzerlerinin, özel kağıt ve eşyalarının, evlerinin aranması ve haberleşmenin gizliliğinin ihlâl edilebilmesi için, "gecikmesinde sakınca bulunan hallerde" hakim kararına ihtiyaç duymaksızın yetkili merci hak tanınmış ve bu haller için "milli güvenlik veya kamu düzeni" gerekçesi aranmamıştır.

Din ve vicdan hürriyetini tanzim eden 24. maddede ibadet, dini ayin törenlerinin serbestiyeti 14. maddedeki kayıtlar ile sınırlı tutulmuştur. Bu maddede dinin devlete müdahale etme ihtimaline karşı getirilen tedbirler yine aynen muhafaza edilmektedir. Bundan başkaca, başlangıç kısmında "Hiçbir düşünce ve mülâhazanın Türk milli menfaatlerinin, Türk varlığının devleti ve ülkesiyle bölünmezliği esasının, Türklüğün tarih ve manevi değerlerinin, Atatürk milliyetçiliği, ilke ve inkılapları ve medeniyetçiliğinin karşısında korunma göremeyeceği ve lâiklik ilkesinin gereği kutsal din duygularının devlet işlerine ve politikaya kesinlikle karıştırılmayacağı" belirtilmek suretiyle, aynı husus ayrıca teyid ve tekid edilmiştir. Ancak, devletin dine müdahalesini önleyici bir tedbir, Danışma Meclisince kabul edilen

Anayasa tasarısı ile Cumhurbaşkanı seçilmiş sayılacak Evren'in görüşleri

Yeni anayasa tasarısının geçici ikinci maddesi, bu tasarı'nın referandumda tasdik edilmesi halinde, Millî Güvenlik Konseyi Başkanı ve Devlet Başkanı Orgeneral Kenan Evren'in de Cumhurbaşkanı seçilmiş sayılmasını esas almaktadır. Önümüzdeki ay Cumhurbaşkanlığının tek adayı olarak referanduma sunulacak olan Orgeneral Evren'in değişik konulardaki görüşleri:

•Anayasa, demokrasi ve siyasi partiler

Anayasa komünizme de, faşizme de, teokratik düzene de kapalı olacaktır. Bazı ülkeler komünist partisini kabul etmiş diye Türkiye kabul edemez.

Milliyet, 4 Nisan 1982

Türkiye'de çok büyük politikacılar çıkmıştır ve çıkacaktır. Bir iki kişiye Türkiye'nin kaderi teslim edilemez. Biz bozuklukları düzelttikten sonra gideceğiz. Atatürk ilkelerine bağlı kurumlara ve kişilere iktidarı devredeceğiz. Bu asker sözdür, namus sözdür.

Milliyet, 16 Ocak 1981

Demokratik parlamenter sisteme geçildiğinde yeni partiler kurulacaktır. Sizden oy isteyecekleri çok iyi tanıyınız. Hemen kanmayınız. Hakimiyet kayıtsız şartsız sizindir. Siz ne isterseniz o olacaktır.

Hürriyet, 18 Nisan 1982

Sıkıntılarımızın tekerrür etmemesi için ne tedbir almak lâzımsa alacağız. Buna evet de, hayır da diyecek olanlar sizlersiniz.

Güneş, 20 Temmuz 1982

Biz Silâhlı Kuvvetler olarak hiçbir şekilde uzun zaman iktidarda kalmaya niyetli değiliz. Bu harekâtı yapmaya mecbur edildik. Biz istemedik. Bir an evvel bu sorumluluktan kurtulmayı arzuluyoruz.

Milliyet, 31 Mart 1981

Kapatılmış olan siyasi partilerin lider kadroları, sanki hiçbir şey olmamış gibi çalışmalarına devam ediyorlar. Zannediyorlar ki, yeni kurulacak partilerin başına geçecekler ve bu partileri yönetecekler.

Çok tatlı hayallerle yaşamak güzel birşey. Biraz daha yaşasınlar bakalım. Millet yakasını bunlardan kurtarmıştır.

Milliyet, 4 Nisan 1982

•İdamlar

Bir kişi tasavvur ediniz ki, eline silâhı alacak, 8 kişiyi, 10 kişiyi, 20 kişiyi, hayvan boğazlar gibi boğazlayacak, öldürecek, ondan sonra ben onu idam etmeyeceğim. Bizim dinimizde de vardır idam etmek, Hristiyanlık dininde de vardır.

Hürriyet, 1 Mayıs 1981

•Gençlik

12 Eylül'den evvel moda olan Marks'ı, Lenin'i, Mao'yu okuyanlara sesleniyorum. Evvelâ kendi büyüklerinizi okuyun, öğrenin. Yoksul ülkelere, mazlum milletlere örnek olan Atatürk'ü okuyun, öğrenin, sonra onları okuyun.

Tercüman, 5 Eylül 1981

•Kur'an kursları ve din eğitimi

Çocuklarını devletin okullarına göndermeyip, gizli yerlerde hain emellerini gerçekleştirmek için Kur'an kursu açanların ellerine teslim eden ana ve babalara sesleniyorum: Bunu yapmaya hakkınız yoktur. O çocuk yarın sizin yaşınıza geldiğinde sizlere lânet edecektir. Bu vebalin altında kalmamanız için çocuğunuzu devletin okullarında okutunuz. Kız, erkek ayırımı yapmadan okutunuz. Artık yeni almış olduğumuz bir kararla ilk ve orta okullarla liselerde mecburî din dersi konulacaktır.

Anadolu Ajansı, 23 Temmuz 1981

•Kadınlar ve kadın hakları

Zamanımızda hiçbir ülkede kadın-erkek ayrımı kalmamıştır. Kadınlarımız, kızlarımız da erkeklerimizin çalıştıkları iş sahalarında rahatlıkla çalışabilmektedir. Dünyanın her tarafından bu böyledir. Atatürk daha o devirlerde kadınlarımızın bütün haklarını vermiş ve onları ikinci sınıf insan durumundan çıkarmıştır. Bugün

yine kadınlarımızı ikinci sınıf duruma getirmeye çalışanlar var. Bunlarla amansız bir şekilde mücadele edeceğiz.

Hürriyet, 29 Mart 1981

Onlar istedikleri için kız olarak dünyaya gelmediler. Onları öcü gibi giydirip dolaştırmayın. Kız çocuklarını okutmak günahıdır, diyenler softalardır.

Milliyet, 30 Mart 1981

Kız çocuklarınıza bu kadar kötülük yapmaya hakkınız yok. Şu şehrin içinden gelirken, burada da gördüm. Siyah çarşafı ve gözünü kapatmış, öcüler gibi, anneniz yaşımda yaşlı kimseler gördüm. Yüzü kapatmak İslamiyetin şartlarından değildir. Yüzü açık olur kadının, kızın. Çünkü görecektir, koku alacaktır, yiyecektir. Yüzü kapatamazsınız. Ancak başörtüsü örtmesi, saçını örtmesi söylenmiştir. Bunun da sebebi, size izah edeyim. O devirde tarak mı vardı? O devirde kuaför mü, berber mi vardı? Kadının saç uzun, kötü görünüyor ve yemek pişirirken belki yemeğin içine saç düşer, o yemek lezzetli yenmez diye, Peygamberimiz buna günah demiş. Çünkü başka türlü söyleyemez.

Yeni Nesil, 23 Ekim 1981

•Lâiklik

İleriye bakarsak adımlarımız ileriye, geriye bakarsak adımlarımız geriye gider. 1300 sene evvelki kaidelerle bu zamanın milletleri idare edilemez. Dinin devlet işlerinden ayrılmasını Atatürk koymuş, herkesi dininde, ibadetinde serbest bırakmıştır. Din adamı muhteremdir. Ama din işleriyle devlet işleri karışır bu medeniyet asrında milleti idare edemeyiz.

Tercüman, 16 Ocak 1981

•Basın hürriyeti ve temel haklar

Biz yönetim olarak basına haber alma imkânını verme gayreti içindeyiz. Koyduğumuz bazı kısıtlamalar basın özgürlüğünü kısıtlamak değildir. Basın elbette kusur ve hatâları halka duyuracaktır. Biz insan hak ve hürriyetlerini kısıtlamak değil, bunların kötüye kullanılmasını önleyeceğiz.

Hürriyet, 18 Nisan 1982

27 AĞUSTOS 1982

İşçi hakları

SON ANARŞİK HÂDİSELERDE, bazı ard niyetli işçi teşekküllerinin de mühim bir paya sahip olduğu gerçeği üzerinde ittifak vardır. Taksim Meydanını kızıl liderlerin posterleriyle donatan ve onca işçinin hayatına sebep olan 1 Mayıs mitingleri, "DGM'ye hayır" direnişleri ve ideolojik maksatlı grevler, yakın geçmişimizin acı hâtıraları arasındadır. Tekrar demokratik rejime döndüğünde bu gibi acı hâtıraların yeniden yaşanmasına mâni olmak için tedbirlerin alınması gerektiğine, akliselim ve iyi niyet sahibi hiçbir kimsenin itirazı olamaz.

Lâkin, Danışma Meclisinin hazırladığı anayasa tasarısı, işçi sendikalarının faaliyetlerini tanzim eden maddelerinde, anarşi ile hiçbir ilgisi bulunmayan pek çok tahditler de getirmiş ve bu tahditlerle anarşiyi önlemek değil, bilâkis, işçi ile işveren arasındaki uçurumu daha da açmak suretiyle, gelecekteki huzursuzluklara zemin hazırlamıştır. Yeni anayasa tasarısında, iş hayatımızla ilgili bütün problemlerin yegâne sebebi olarak "işçi" gözükmektedir. Bu tasarıda işverenin her türlü kusurdan münezzeh olduğu ve her halükârda iyi niyet sahibi bulunduğu farz edilmiştir. Tasarı, işçinin bayram tatili ve mâzeret izni ücretlerini kısmaya varuncaya kadar işçi haklarına bir seri tahditler getirirken, işverene hiçbir yeni mükellefiyet getirmemiş, işverenin kendi hakkını suiistimal edebileceğini düşünmemiştir. Bu tasarıya göre, işçi, tamamen işverenin insafına terk edilmiştir. Ücretlerde ve sendika gelirlerinde gerilemeler bahis mevzuudur. Bu ise, sınıflar arasındaki boşluğu daha da arttıracak, işçi kitlesi ile işvereni birbirin-

den daha da uzaklaştıracak ve birbirine hasım haline getirecek bir durumdur. Bu durumun meydana getireceği istismar zemininden faydalanacak yegâne kesim ise, ülkeyi anarşi vasatına sürükleyen ard niyetli mihraklardan başkası olmayacaktır.

Tasarı, hür dünya ülkelerinde benzeri görülmeyen bir tatbikat ile, üyelerin âdatlarını sendikaya bizzat ödemeleri şartını bir anayasa hükmü haline getirmiştir. Bunda, ideolojik faaliyetlerle ilgili hiçbir mülâhazanın eserini bulmak mümkün değildir. Çünkü aynı tasarı, sendikaların grev fonlarını bir millî bankada toplama şartını zaten getirmiştir. Böylece, sendikaların gelirlerini kuruşu kuruşuna murakabe etme imkânı devlete verilmiş olmaktadır. Türkiye'de, küçük ve sıradan bir mahalle derneğinin bile üyelerinden âdat toplamakta karşılaştığı güçlükler dikkate alınırsa, milyonlarca işçinin âdatlarını her ay muntazaman kendi elleriyle sendikalarına götürüp yatırmalarının beklenemeyeceği kolayca ortaya çıkar. Bu tedbir, işçi sendikalarının gelir kaynağını kurutmaktan hemen hemen farksızdır ve bu tedbiri savunan Anayasa Komisyonu sözcüsü Şener Akyol'un "Parasız da sendikacılık yapılır" şeklindeki müdafaasını ciddi karşılamak mümkün değildir. Çünkü işçinin karşısında, her türlü maddî imkâna sahip işverenler ve işveren teşekkülleri vardır. İşçiye işveren karşısında bu kadar güçsüz durumda bırakmak ise, iki sınıf arasındaki uçurumu daha da derinleştirmekten başka bir netice doğurmayacaktır.

Ayrıca, devlet aleyhinde faaliyet gösteren sendikaların başka kaynaklardan da beslendikleri unutul-

mamalıdır. Bu tedbir, olsa olsa, iyi niyetli sendikaları mağdur durumda bırakacaktır.

Yeni anayasa tasarısı, hak grevini de yasaklamaktadır. Buna göre, toplu sözleşme hükümlerini işveren dilediği zaman ihlâl edebilecek, işçiler ise buna karşılık greve gidemeyeceklerdir. İşçiye bu durumda sadece mahkemeye başvurmak hakkı tanınmıştır. Mahkemelerimizde ise dâvâların kısa zamanda neticelenmediği meydandadır. Bu durumda fukara işçinin mağduriyeti aylarca, belki yıllarca devam edebilecektir.

Tasarı, grevlerin 60 günden fazla devam etmesini de yasaklamıştır. Bu ise, yakın geçmişte pek çok misalinin görüldüğü gibi, işverene, stok eritme için grevi teşvik etme imkânı vermektedir. 60 gün içinde işçiye hiçbir ücret ödemeyen işveren stokladığı malı eritebilecek; 60 günlük müddetin dolmasından sonra da işçi ve işveren karşılıklı müzakere masasına oturmayacak, anlaşma şartlarını Yüksek Hakem Kurulu tesbit edecektir.

Yeni anayasa tasarısı, işçilerin hafta tatili ve bayram tatili hak ve ücretlerini kaybettirdiği gibi, ölüm ve evlenme gibi mâzeret izinlerini de ücretsiz olarak kullanmalarını esas almaktadır. Yine aynı tasarı toplu sözleşmelerin kanundan farklı hükümler taşımasını yasakladığı için, hiçbir işyerinde işçiler bu haklara toplu sözleşme ile de kavuşamayacaklardır. Bu tedbirlerde de hak ve adaletle telif edilir bir taraf bulunmadığı gibi, anarşi tehlikesiyle izah edilebilecek bir taraf bulmaya ise hiç imkân yoktur.

Tasarı, sendikaların siyasî faaliyette bulunmasını, siyasî partilerden destek görmesini ve siyasî partilere destek olmasını yasaklamakta-

geçici maddelere ilave ettiği bir hükümle, 12 Eylül öncesi siyasi hayatta vazife alanları ilgilen-diren hayli geniş ve ağır yasaklamalar getirilmiştir. Başlangıç kısmında ise, 12 Eylül hareketinin milletin çağrısıyla gerçekleştirdiği, Danışma Meclisinin Türk milletinin meşru temsilcisi olduğu ve bu anayasanın doğrudan doğruya Türk milletinin eliyle vaz olunduğu ifade edilerek, anayasa referandumu ile bu hususların tescil edilmesinin hedef alındığı anlaşılmaktadır. Bu durumda, Konseyin anayasa tasarısına getirdiği en dikkat çekici yenilik olarak, siyasî yasaklar ortaya çıkmıştır.

Konseyin geçici maddelere eklediği siyasi yasakların altında, öyle görülüyor ki, memleketin iki sene önceki anarşi vasatına sürüklenmesinde asıl mes'uliyetin politikacılara ait olduğu inancı vardır. Nitekim geçici maddelere yine Konsey tarafından ilave edilen 11 ve 12. maddeler de bir bakıma bu inancı aksettirmektedir. Bu maddeler, Anayasa Mahkemesi ve Danıştayın şimdiki üyelerinin vazifelerine aynen devam edeceklerini ve Cumhurbaşkanının bu müesseselere tayin yapma yetkisini şimdilik kullanmayacağını ifade etmektedir. Bu hükümler ise, Anayasa Mahkemesi ve Danıştayın, geçmişin hâdiselerinde pay sahibi olmadıkları şeklindeki bir kanaatin neticesi olsa gerektir. Ayrıca, siyasi yasaklamalardan, haklarında devletin şahsiyetiyle ilgili kamu davası açılmamış tabii senatörler ile kontenjan senatörlerinin hariç tutulması da dikkat çekicidir. Bütün bu parçalar birleştirildiğinde ortaya çıkan tablo, Türkiye'nin içine düştüğü sıkıntıların yegâne sorumlusu olarak, millet iradesi tarafından seçilmiş şahıs ve heyetlerin tutulduğu şeklindedir. Herhalde, Meclise kimlerin girip kimlerin giremeyeceği mevzuundaki kararın millete bırakılmamasına da bu inanç sebep teşkil etmiş olsa gerektir.

Her şeye rağmen, Milli Güvenlik Konseyi, anayasa tasarısına verdiği kesin şekil ile, kendi inancını ortaya koymuştur. Bu mevzuda son sözü söyleyecek olan, Sayın Evren'in de müteaddit defalar ısrarla belirttiği gibi, millettir. Milletin bu memleket için neyi hayırlı bulduğu ise, 7 Kasım'daki referandum ile ortaya çıkacaktır.

dır. Siyasî partilere destek olamamak veya onlardan destek göremek yerinde bir tedbir olsa da, sendikalara siyasetin *bütünüyle yasaklanması*, yeni anayasa tasarısının aşırı bir tepki içinde bulunduğunu göstermektedir. Bu yasak muvacehesinde işçi sendikaları, ülkenin iktisadî hayatını ilgilendiren kararlar hakkında fikir beyan edemeyecek, işçileri ilgilendiren kanun tasarıları hakkında dahi görüş bildiremeyeceklerdir. Oysa işverenler için böyle bir yasaklama bahis mevzuu değildir.

Ana hatlarını çok kısa bir şekilde özetlemeye çalıştığımız bu hususlar gösteriyor ki, yeni anayasa tasarısında, işçi haklarıyla ilgili maddeler tanzim edilirken, işçi teşekküllerinin anarşiye bulaşmasını önlemekten daha farklı gayeler güdülmüştür. Ve bu tedbirler, doğuracağı huzursuzluk sebebiyle, anarşiyi önlemek değil, kışkırtmak neticesini doğurabilecek mâhiyettedir. Bu maddelerde, ülke menfaatlerinden önce kendi menfaatlerini birinci planda

tutan bir kısım işveren çevrelerinin hakkaniyet ve adaletle bağdaşmayacak isteklerinin hâkim olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Danışma Meclisi üyelerinden Mustafa Alpdündar, bu hususa şu sözleriyle dikkati çekmektedir:

“Sendikal haklarla ilgili maddeler Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonunda hazırlandı ve anayasa tasarısına monte edildi. Zaten bu maddeleri hazırlama vazifesi de, aynı zamanda Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Genel Sekreteri olan komisyon üyesi Refet İbrahimoglu'na verilmişti. Bu maddeler, diğer komisyon üyelerinden kaçırılmıştır.”

Tasarının işçi haklarıyla ilgili maddelerindeki haksızlık o kadar âşikârdır ki, işveren çevrelerinden bile bu hakikati teslim edenler bulunmaktadır. İstanbul Sanayi Odası Meclis Başkan Yardımcısı Murtaza Çelikel'in bu husustaki görüşleri:

“İşçi ve işveren ilişkisi, tasarıda şimdiden çıkmazda. Sendikal haklar kısılmış. Grev süresine kısıtlama

getirilmiş. Küçük işletmeler toplu sözleşme dışında. Nerede ise sanayi işletmelerinin küçülmesi anayasa şartı haline getirilmiş. Âidatlar check-off sisteminden döndürülmekle sendikacılık zorlandığı gibi, yeni suiistimal odakları meydana getirilmiş.”

Anayasa tasarısına red oyu veren Danışma Meclisi üyelerinden Vahap Güvenç, Feridun Şakir Ögünç ve Mustafa Alpdündar da, tasarıyı bu şekliyle tasvib etmenin mânevî mes'uliyeti gerektirdiğini ifade ederek, ümitlerini Millî Güvenlik Konseyine bağladıklarını şu şekilde dile getiriyorlardı:

“Tasarıdaki tüm bu kısıtlamalar işverenlerin resmî isteklerine uyularak gerçekleştirilmiştir. Tasarı karşısında MGK'ya yardımcı olabilmek, tasarının Türk milletinin siyasî rejim tercihiyle uygun hale getirilebileceği ümidimizi korumak ve aksi tutumun mânevî sorumluluğunu üstlenmemek düşüncesiyle tasarıya red oyu verdik.”

Madde numaraları hakkında

Elinizdeki Anayasa ilâvesinde zikri geçen madde numaraları, anayasa tasarısının Danışma Meclisinde müzakere edildiği sırada taşıdığı numaralardır. Bu müzakereler sırasında atlanan veya ilâve edilen maddeler olduğu için, kesinleşecek olan anayasa tasarısı metninde, herhalde madde numaralarında da bazı kaymalar görülebilecektir. Okuyucularımızın dikkatlerine sunarız.